

Česká školní
inspekce

**Podpora vzdělávání
nadaných a mimořádně
nadaných žáků v základních
a středních školách**

Tematická zpráva

2021/2022

Podpora vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků v základních a středních školách

Tematická zpráva

Mgr. Tomáš Pavlas

Mgr. Lucie Mokrá

PhDr. Ondřej Andrys, MAE, MBA, MPA

Mgr. Petr Suchomel, Dr.

Mgr. Tomáš Zatloukal, MBA, LL.M., MSc.

PaedDr. Karel Tomek

Ing. Dana Pražáková, Ph.D.

Mgr. Roman Folwarczny

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	SHRnutí HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ	8
3	VYHLEDÁVÁNÍ A IDENTIFIKACE NADÁNÍ.....	12
4	SYSTÉM PODPORY NADANÝCH A MIMOŘÁDNĚ NADANÝCH ŽÁKŮ	20
5	METODY A FORMY PRÁCE S NADANÝMI A MIMOŘÁDNĚ NADANÝMI ŽÁKY	24
6	SOUVISLOST NADÁNÍ S VÝSLEDKY ŽÁKŮ	34
7	DOPORUČENÍ.....	38
PŘÍLOHA JAK ZAČÍT PODPOROVAT NADANÉ ŽÁKY V ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLE HNED A BEZ PODMÍNEK.....		42

A decorative horizontal bar at the top of the page, consisting of a long grey bar on the left and a smaller grey bar on the right, with a large, outlined number '1' centered between them.

1

Úvod

1 ÚVOD

Dne 9. září 2014 byla schválena [Konceptce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014–2020](#) (dále jen „konceptce podpory nadání“, dostupná na www.msmt.cz), která popisuje vznik, funkci a činnost jednotlivých článků navrhovaného systému podpory rozvoje nadání a péče o nadané od předškolního věku až po ukončení sekundárního vzdělávání. Pro další období nebyla samostatná konceptce podpory nadání dosud zpracována. Mezi strategickými cíli a strategickými liniemi Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+ jako nejdůležitějšího strategického dokumentu v oblasti vzdělávání se podpora nadání a mimořádného nadání objevuje spíše implicitně, zejména v kontextu snah o snižování nerovností ve vzdělávání.

Momentálně uplatňovaný [Systém podpory nadání](#) (dostupný na www.msmt.cz), vycházející z konceptce podpory nadání, by měl zajišťovat kontinuální a systematickou podporu identifikace, rozvoje a uplatnění nadání, systematickou podporu rozvoje odborných kompetencí a vzájemné spolupráce všech aktérů podílejících se na rozvoji nadání a péči o nadané, a v neposlední řadě poskytovat zpětnou vazbu o potřebných změnách ve vzdělávací soustavě. V rámci systému byly zřízeny Krajské sítě podpory nadání na každém krajském pracovišti Národního pedagogického institutu ČR (dále i „NPI“), které se skládají ze zástupců škol a dalších organizací věnujících se podpoře vzdělávání či konkrétně podpoře nadaných žáků. Krajské sítě podpory nadání poskytují školám, pedagogům, žákům a jejich zákonným zástupcům (dále i „rodice“) informační a metodickou podporu pro rozvoj nadání a péči o nadané, včetně nabídky dalšího vzdělávání pro pedagogy v této oblasti a organizace řady soutěží (např. [soutěže organizované prostřednictvím NPI](#), více na www.talentovani.cz).

Pojmy *nadání* a *mimořádné nadání* nejsou ve školském zákoně přesně definovány. Od 1. září 2021 je účinná vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů, kde § 27 obsahuje následující definice:

- *Za nadaného žáka se pro účely této vyhlášky považuje především žák, který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.*
- *Za mimořádně nadaného žáka se pro účely této vyhlášky považuje především žák, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádně úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.*

V odborné literatuře¹ je nadání nejčastěji definováno jako soubor schopností, které umožňují v určité oblasti za příznivých podmínek nadprůměrné výkony (dále např. na www.nadanedeti.cz). Nadání se může projevovat v rozumových (jazykové, matematické, vědecké, technické), v pohybových (sportovní, taneční), v uměleckých (hudební, výtvarné, literárně-dramatické), v manuálních a sociálních schopnostech, přičemž není výjimkou, že se jednotlivé typy nadání mohou u jednoho člověka překrývat. Identifikaci mimořádného nadání jsou pověřena školská poradenská zařízení (dále i „ŠPZ“), a mimořádné nadání tedy musí být diagnostikováno.

Česká školní inspekce se problematikou vzdělávání talentovaných, nadaných a mimořádně nadaných dětí a žáků zabývá průběžně a v rámci inspekční činnosti zjišťuje např. podmínky a sleduje metody vzdělávání těchto dětí a žáků. Na toto téma ve školním roce 2015/2016 realizovala Česká školní inspekce obsáhlé tematické šetření, jehož výsledky shrnuje tematická zpráva [Vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných dětí a žáků](#) (dostupné na www.csicr.cz). Na toto šetření navázalo další tematické šetření provedené ve školním roce 2021/2022, jehož souhrnným výstupem je tato tematická zpráva představující přístupy a postupy škol při vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků a nabízející konkrétní podněty pro jeho další rozvoj.

Česká školní inspekce se v rámci tohoto šetření zaměřovala zejména na to, jak mají školy nastaven systém vyhledávání, identifikace a podpory nadání, jaké metody a formy práce uplatňují při výuce nadaných a mimořádně nadaných žáků nebo na to, zda a do jaké míry školy při vzdělávání těchto žáků spolupracují s relevantními externími subjekty s cílem maximalizovat kvalitu péče o nadané a mimořádně nadané žáky.

Tematické šetření bylo provedeno s využitím prezenčních aktivit přímo ve školách, které byly založeny zejména na hospitační činnosti, a prostřednictvím doplňkového elektronického dotazování týkajícího se podpory nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných žáků v základních a středních školách.²

¹ Např.: Cihelková, J. *Nadané dítě ve škole: Náměty do výuky pro celou třídu*. Portál s.r.o., 2017. ISBN: 978-80-262-1248-5.

Mónks, F. J., Ypenburg, I. H. *Nadané dítě*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2002. ISBN: 978-80-247-0445-6.

² Prezenční aktivity byly realizovány ve zhruba šestině všech základních a středních škol (708, resp. 247), do doplňkového elektronického dotazování bylo zahrnuto 3 340 základních a 1 020 středních škol. Šlo o školy různých charakteristik, různé velikosti, různých zřizovatelů, nacházející se v různých regionech apod. Vzorek je tedy plně reprezentativní.

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '2' with a thin black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

2

Shrnutí hlavních zjištění

2 SHRNUTÍ HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ

- Oblast podpory a vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků stále není ve školách v potřebné míře systematicky rozvíjena a akcentována. Myšlenky podpory všech žáků zpracované v novele školského zákona účinné k 1. 9. 2016 (tzv. inkluzivní novela) přitom směřovaly nejen k podpoře žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, ale stejnou měrou i k podpoře žáků nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných. Na rozdíl od podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami však není podpora žáků nadaných a mimořádně nadaných dostatečně zajištěna a není adekvátně akcentována ani v systémových intervencích, jakkoli zde se situace postupně zlepšuje, ani v přístupech škol. Česká školní inspekce na tuto skutečnost upozorňuje opakovaně a dlouhodobě³, ale přesto se na oblast rozvoje nadání a talentu pamatovalo a pamatuje mnohem méně než na problematiku vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Řešením přitom není podpora homogenních kolektivů žáků příslušných charakteristik, ale naopak podpora společného vzdělávání v kolektivech heterogenních tak, jak ukazují i úspěšné vzdělávací systémy světa.
- Většina základních i středních škol má sice rozvoj nadání nějakým způsobem formálně ukotven ve školním vzdělávacím programu jako stěžejním dokumentu školy, ale jen zřídka se popisovaná podpora systematicky aplikuje, jen zřídka se téma rozvoje nadání vyhodnocuje a na dovednosti spojené s rozvojem nadání se většinou nezaměřuje ani plán dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Přestože je problematika podpory nadaných a mimořádně nadaných žáků obdobně náročná a stejně důležitá jako podpora žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, nevěnují se jí školy systematicky, pravděpodobně především z toho důvodu, že přítomnost nadaných a mimořádně nadaných žáků nevnímají v kontextu dalších náročných úkolů, jako je právě třeba vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, jako významnější či prioritní téma.
- Na základních školách bylo jen 5 % žáků a na středních jen 7 % žáků identifikováno jako žáci nadaní a méně než 0,1 % žáků jako mimořádně nadaní, což je výrazně méně, než by mělo podle předpokladů být. Obecně je pro školy náročné vyhledávat a identifikovat nadané a mimořádně nadané žáky. Při identifikaci nadaných a mimořádně nadaných žáků postupují školy zpravidla pouze na úrovni pedagogického pozorování a rozhovorů s jednotlivými aktéry. Jen v malé míře pak využívají objektivnější nástroje, které by umožnily nadané žáky systematicky identifikovat. Do nedostatků v identifikaci se také promítá nesystematičnost a nízká úroveň spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, které mají kvůli velkému množství činností spojených s diagnostikou mnohem méně času na hlubší spolupráci se školami v oblasti podpory vzdělávání konkrétních žáků.
- Jen 4 % pedagogů základních škol a 3 % pedagogů středních škol absolvovala v posledních dvou letech v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků nějaký kurz nebo seminář zaměřený na vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků. Jakkoli platí, že samotná účast na dalším vzdělávání je pouze jedním z předpokladů a reálně záleží především na vedení školy, zda dojde k aplikaci získaných poznatků do přímé pedagogické praxe a šíření získaných poznatků mezi další členy pedagogického sboru, je nízký podíl pedagogů rozvíjejících své dovednosti v oblasti péče o nadané a mimořádně nadané žáky alarmující.
- Podpora rozvoje nadaných a mimořádně nadaných žáků není přes její deklaraci ze strany škol příliš patrná ani v samotné výuce. Místo individualizovaného přístupu vycházejícího z kvalitní diagnostiky většina škol pro své žáky tradičně pořádá školní kola soutěží a olympiád, kde nadaní a mimořádně nadaní sice mohou uplatnit své nadstandardní schopnosti a dovednosti, ale ve většině případů se nejedná o rozvoj jejich nadání. Školy v mnohem větší míře rozšiřují a obohacují učivo, případně nabízejí volitelné předměty. Obecně zjištění potvrzují očekávaný a málo efektivní standardní model spočívající ve snaze rozšířit a obohatit nadaným i mimořádně nadaným žákům učivo a případně je poslat reprezentovat školu do různých soutěží. Takový přístup je samozřejmě možný a vhodný, ovšem v žádném případě dostatečný.
- To, že u víceletých gymnázií nebyl zaznamenán výrazně vyšší podíl nadaných a mimořádně nadaných žáků ve srovnání s ostatními školami, není vzhledem k zásadním problémům při identifikaci žáků překvapivé. Problémem je ale nedostatek efektivních metod a forem, které by rozvíjely individuální nadání, mezi něž obohacení učiva, soutěže ani volitelné semináře nepatří. Víceletá gymnázia by měla především rozvíjet nadané žáky, což z identifikace ani z užívání metod není patrné, a v podpoře nadaných a mimořádně nadaných žáků se zásadním způsobem neliší od ostatních škol.
- Nepříliš potěšující je i skutečnost, že více než čtvrtina škol (výjimkou jsou gymnázia) nespolupracuje se žádným externím subjektem v oblasti rozvoje nadaných a mimořádně nadaných žáků. Dalším negativním aspektem je, že pouze přibližně 10 % škol spolupracuje s Národním pedagogickým institutem ČR, což ukazuje na fakt, že

³ Např. Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2019/2020, str. 69 (dostupné na www.csicr.cz), Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2018/2019, str. 67 (dostupné na www.csicr.cz) apod.

potenciál sítí podpory nadání plánovaných v koncepci podpory nadání a zastřešovaných právě Národním pedagogickým institutem ČR není dosud adekvátně využit.

- Nízkou kvalitu identifikace dokládá i neprokázaná souvislost mezi podílem nadaných žáků ve škole a průměrným výsledkem školy v zjišťování výsledků žáků na úrovni 5. a 9. ročníků základních škol z českého jazyka a matematiky, které Česká školní inspekce provedla na jaře roku 2022. Vzhledem k velmi malému rozdílu ve výsledcích mezi skupinami škol s nejnižším a nejvyšším podílem nadaných žáků v testu dovedností usnadňujících učení se dá usuzovat, že informace od výchovných poradců o nadaných žácích v rozumových schopnostech jsou ovlivněny spíše studijními výsledky v konkrétních vzdělávacích oborech ve škole než šířeji pojatým nadáním a obecnějšími studijními dovednostmi.

3

Vyhledávání a identifikace nadání

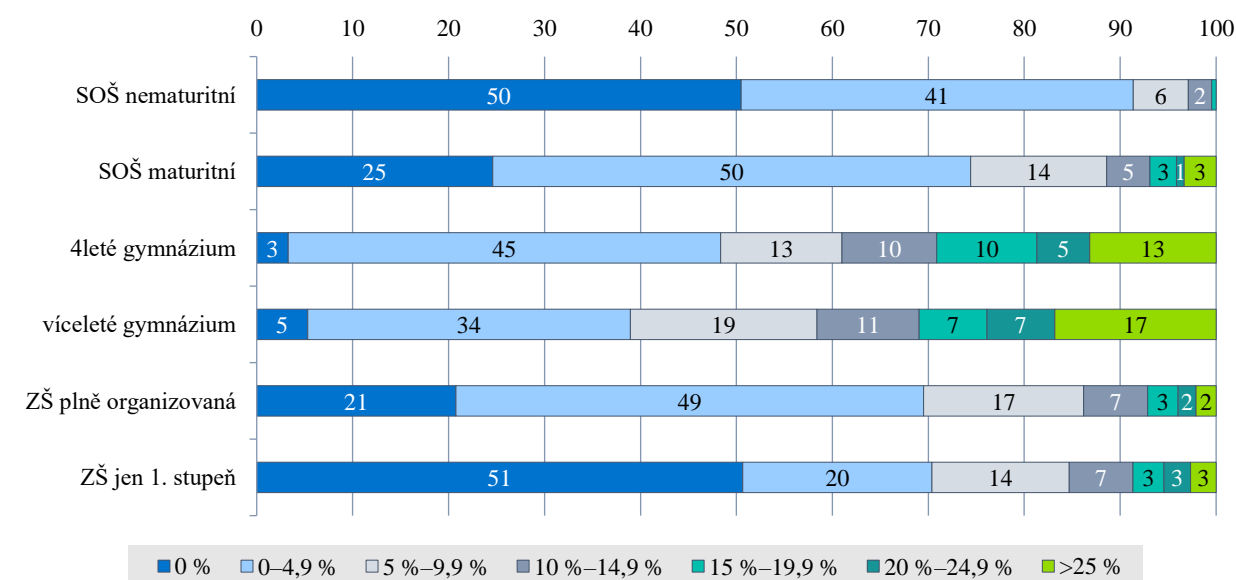
3 VYHLEDÁVÁNÍ A IDENTIFIKACE NADÁNÍ

V základních školách zahrnutých do dotazování v rámci tematického šetření⁴ se podle informací sdělených ze strany výchovných poradců vyskytuje celkem 41 630 nadaných žáků (5 % z celkového počtu žáků ve školách zařazených do šetření), na středních školách pak jejich počet činil 26 649 žáků (7 % žáků). Vedle toho základní školy uvedly 724 mimořádně nadaných žáků (0,08 % z celkového počtu žáků), střední školy pak 245 mimořádně nadaných žáků (0,06 %). To je ve všech případech mnohem méně, než jaký je předpokládaný výskyt v běžné populaci: odborná literatura⁵ předpokládá, že nadaných je v populaci přibližně 10–15 % (někdy až 20 %), mimořádně nadaných pak 2–3 % (další informace na vychovnyporadce.webnode.cz). Jednou z hlavních příčin nízkého podílu identifikovaných nadaných je absence kvalitní diagnostiky nadaných žáků. Na rozdíl od žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (dále i „SVP“) musí být pro možnou diagnostiku zajištěna stimulace nadání. U žáků se SVP se potřeba podpory projeví ve srovnání s ostatními žáky při běžných výukových situacích, zatímco žáci nadaní a mimořádně nadaní se v běžných výukových situacích od ostatních žáků nijak lišit nemusejí. Souvisejícím problémem je pak nedostatečná pozornost věnovaná cílenému vyhledávání nadaných žáků.

Znepokojivým zjištěním je, že polovina základních škol s jen prvním stupněm neuvádí žádného nadaného žáka (u plně organizovaných základních škol je takových škol pětina). Při detailnějším pohledu žádného nadaného žáka neidentifikovaly především malé prvostupňové základní školy do celkového počtu 85 žáků, na školách s více než 85 žáky byl tento podíl srovnatelný (25 %) s plně organizovanými základními školami. Na druhou stranu u škol, které uvádí podíl nadaných žáků nad 20 % a 25 %, převažují právě neúplně základní školy (jen s prvním stupněm). Ukazuje to dílem na výrazně subjektivně pojatou identifikaci nadaných žáků ve školách s malým počtem žáků, resp. větší objektivitu subjektivní identifikace ve školách s větším počtem žáků, ale i na pochopitelně větší rozdíly v málo početných školách, kdy mezi školami s nižším počtem žáků nalezneme výraznější rozdíly než ve školách s vyšším počtem žáků. Přitom na rozdíl od plně organizovaných základních škol, v nichž na druhém stupni obvykle chybí část žáků odcházejících na víceletá gymnázia (plná polovina plně organizovaných základních škol uvádí nejvýše pětiprocentní podíl nadaných žáků), jde z pohledu zastoupení nadání na prvním stupni o nejkompaktnější vzorek z celé populace.

Zjištění ze středních škol ukazují očekávané – nejvyšší podíl nadaných žáků deklarují víceletá gymnázia (15 %) a čtyřletá gymnázia (12 %), v obou případech se podíly blíží předpokládanému výskytu nadaných žáků v populaci. Oproti tomu 89 % středních odborných škol s maturitou, resp. 97 % středních odborných škol bez maturity, uvádí podíl nadaných žáků do 10 %, a ani se tedy nepřibližují teoreticky předpokládané hodnotě podílu nadaných jedinců v populaci.

GRAF 1 | Podíl škol podle podílu nadaných žáků ve škole (v %)

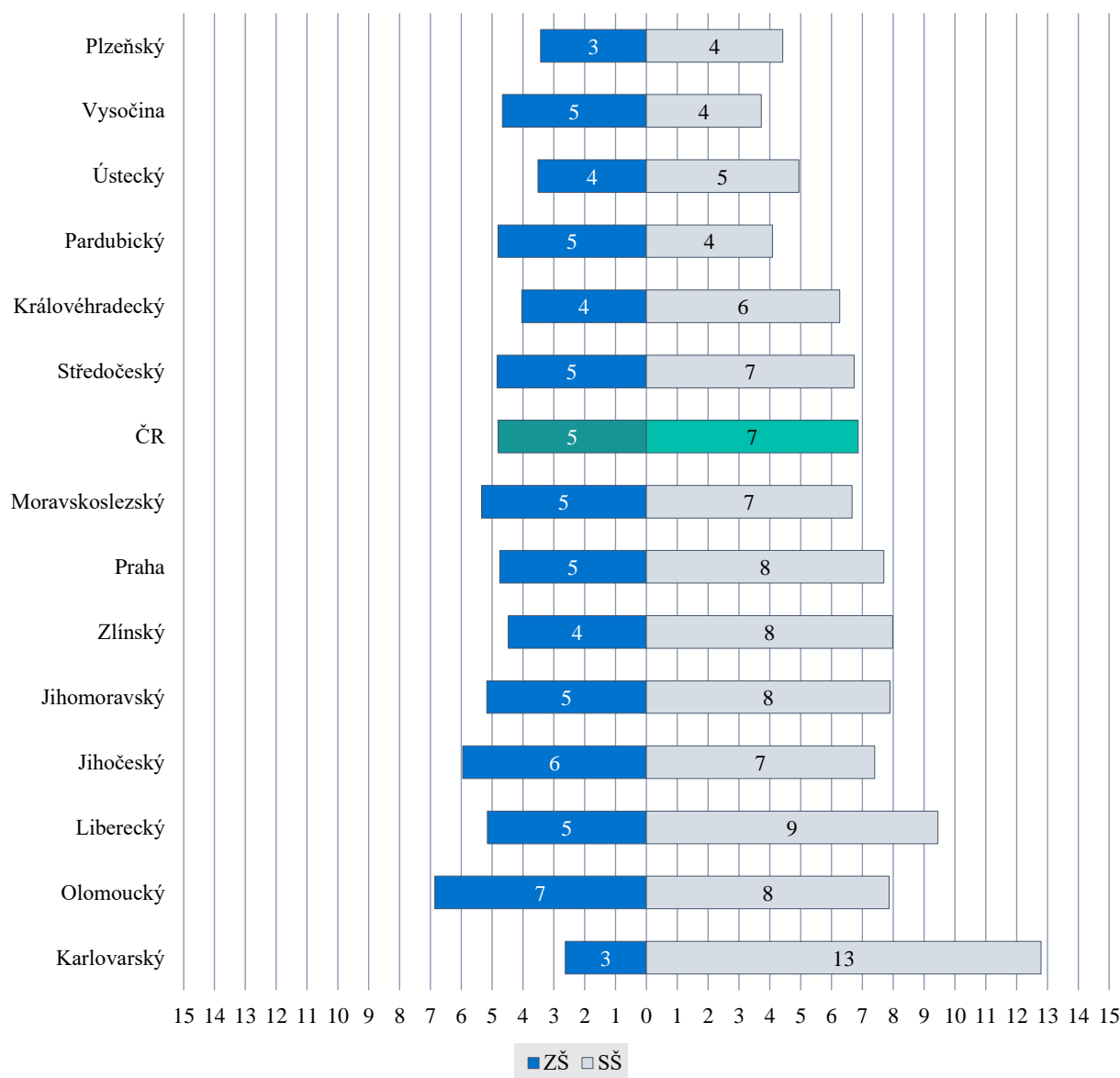

⁴ Celkem bylo dotazováno 3 340 základních a 1 020 středních škol.

⁵ Např.: Cihelková, J. Nadané dítě ve škole: Náměty do výuky pro celou třídu. Portál s.r.o., 2017. ISBN: 978-80-262-1248-5; Mönks, F. J., Ypenburg, I. H. Nadané dítě. Praha: Grada Publishing, a.s., 2002. ISBN: 978-80-247-0445-6; více na webu deti.mensa.cz.

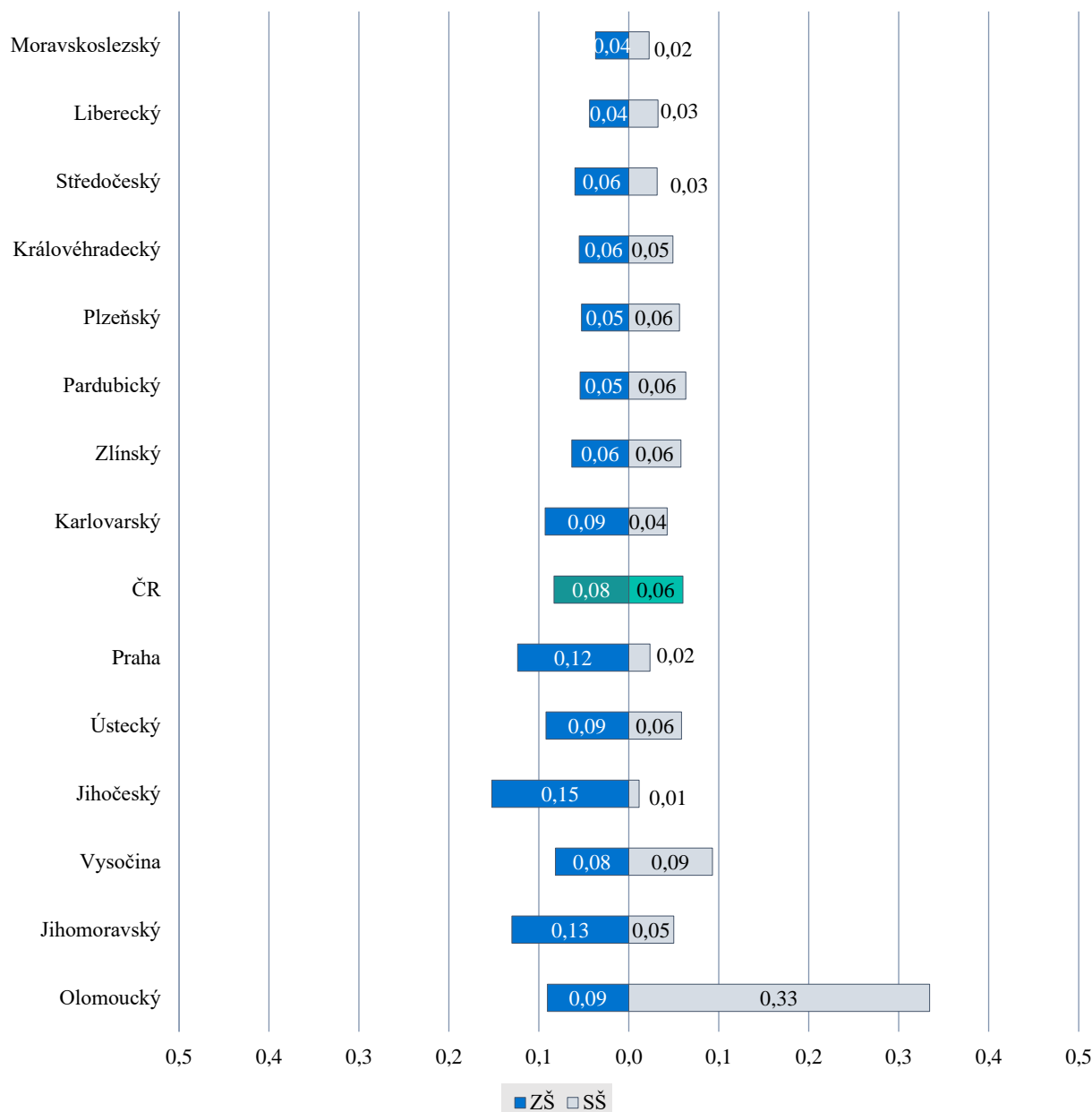
Zajímavé zjištění i významné rozdíly nabízí pohled na zastoupení nadaných a mimořádně nadaných žáků v základních a středních školách v jednotlivých krajích. Podíly však mohou být zkresleny nadhodnocením, resp. podhodnocením odhadu počtu nadaných žáků jednotlivými výchovnými poradci způsobeným málo kvalitní diagnostikou, která je často nahrazována pouze subjektivní identifikací nadaných žáků. Ve většině krajů je podíl nadaných žáků ve středních školách vyšší než v základních školách. Nejvíce v Karlovarském kraji, kde především na gymnáziích a středních odborných školách s maturitou je podíl nadaných žáků vysoce nadhodnocený (24 %, resp. 11 %), což je překvapivé zejména ve vztahu k celkovým vzdělávacím výsledkům tohoto kraje. Svou roli může hrát relativně vysoký drop-out, resp. přerušení (formálního) vzdělávání na konci základní školy. Druhý nejvyšší rozdíl je patrný v kraji Libereckém, kde je vysoký podíl nadaných žáků na gymnáziích (celkově 26 %, na víceletých gymnáziích dokonce téměř polovinu žáků považují školy za nadané). Zatímco v Libereckém kraji může zvýšený podíl indikovaných nadaných žáků souviset s nadprůměrně častým pořádáním soutěží a olympiád pro žáky, v Karlovarském kraji taková souvislost není z dat patrná. Již tyto dva nadprůměrné podíly dobře ilustrují regionální rozdíly v přístupu k diagnostice nadaných žáků, kdy v jednom kraji může jít převážně o žáky, kteří jsou úspěšní ve své vzdělávací dráze, a v druhém více o žáky, kteří se zapojují do nějakých soutěží, většinou vědomostních. Pouze v Kraji Vysočina a v Pardubickém kraji deklarovaly základní školy vyšší podíly žáků než školy střední – nabízí se otázka, kam se žáci označení základní školou za nadané při přechodu na střední školy ztrácejí, s nejpravděpodobnější odpovědí v tom smyslu, že důvodem budou nejen rozdílná kritéria pro zařazení do skupiny nadaných, ale i pozornost, kterou nadaným žákům školy věnují.

GRAF 2 | Podíl nadaných žáků v krajích (v %)

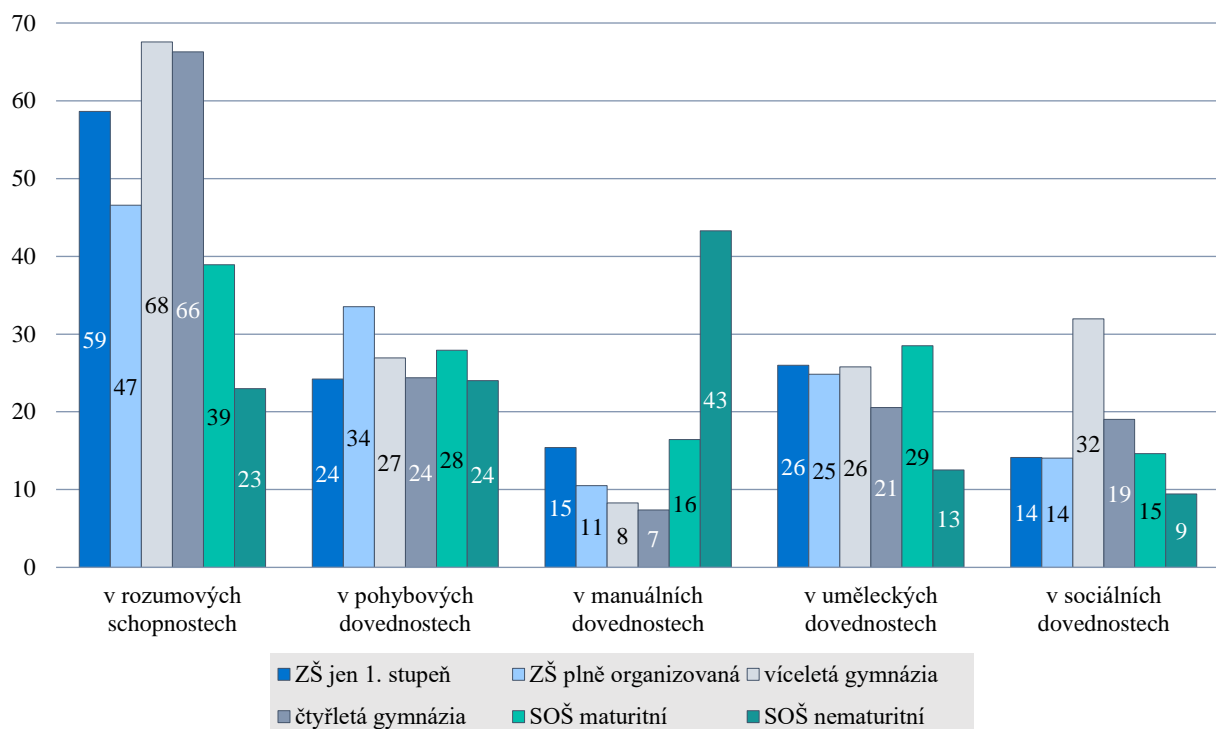
Naopak podíl mimořádně nadaných žáků je ve většině krajů na středních školách nižší než na základních školách (tam, kde je v kraji situace opačná, za ní stojí vliv specializovaných středních škol, které se aktivně zabývají problematikou nadaných a mimořádně nadaných žáků, např. výběrových gymnázií pro nadané žáky). Vysoký podíl mimořádně nadaných žáků na středních školách v Olomouckém kraji (0,33 %) má také pravděpodobnou souvislost s úspěšnější realizací projektu I – KAP (implementace krajského akčního plánování), který se na rozvoj nadaných žáků zaměřuje v rámci aktivity Společné vzdělávání, a větším zapojením středních škol do této aktivity. Dalším krajem, který se problematice nadaných a mimořádně nadaných žáků věnuje řadu let, je Jihomoravský kraj, což je vidět i v grafu 3. Přes vyšší podíly v některých krajích je nutné mít stále na paměti, že by se podíl identifikovaných mimořádně nadaných měl pohybovat mezi 2 až 3 %, což znamená, že i v případě středních škol v Olomouckém kraji se jedná jen o zhruba jednu osminu z očekávaného podílu.

GRAF 3 | Podíl mimořádně nadaných žáků v krajích (v %)

Jak bylo již uvedeno, nadání se může projevovat v různých oblastech. Získané poznatky ovšem ukazují, že školy nejčastěji spojují nadání pouze s rozvojem rozumových schopností (vymykají se pouze střední školy bez maturity, kde se nejvíce vyskytují žáci nadání v manuálních dovednostech). Obdobné rozdělení bylo zjištěno u mimořádně nadaných žáků, kde je orientace na rozumové schopnosti žáků na straně škol ještě výraznější.

GRAF 4 | Podíl nadaných žáků v dané oblasti nadání (v %)⁶

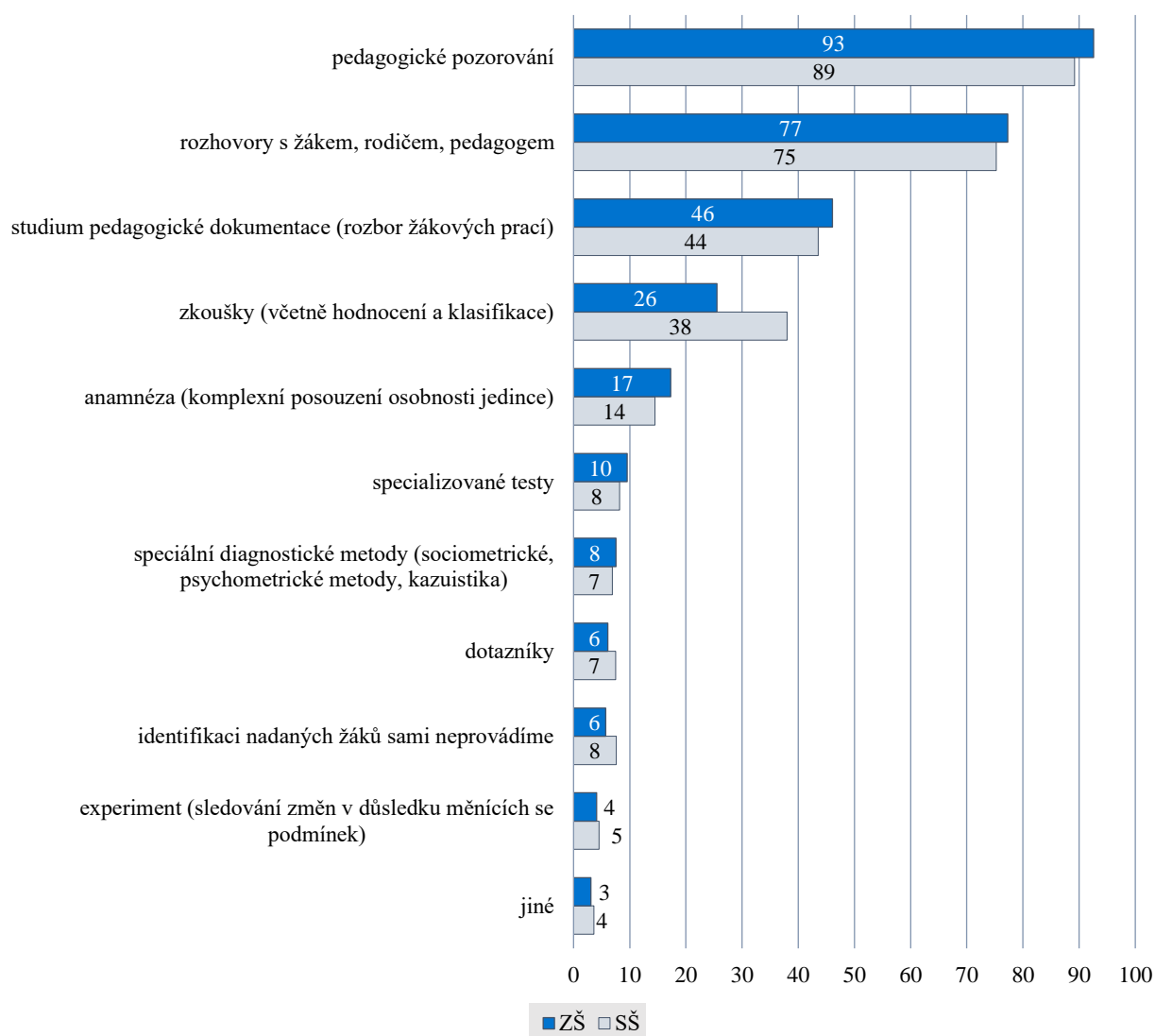
Podíly nadaných žáků deklarované jednotlivými školami nepochybně souvisí s metodikou jejich vyhledávání. Většina škol (zpravidla prostřednictvím výchovných poradců) uvedla, že k diagnostice nadaných žáků využívá zejména pedagogické pozorování a rozhovory s žákem, případně dalšími zainteresovanými osobami. Přesnější metody pro identifikaci nadání (psychometrická měření, zkoušky apod.) jsou bohužel využívány v mnohem nižší míře a s velkou pravděpodobností z toho pramení přinejmenším část rozdílů v deklarovaných podílech nadaných žáků v různých školách. Sbližování kritérií pro označení žáka jako nadaného by nepochybně přispělo ke zpřehlednění situace v této oblasti a zlepšilo možnosti směřující k trvalému sledování, hodnocení a poskytování potřebné podpory.

Většinu níže uvedených diagnostických metod častěji využívají základní školy, především pak školy s vyšším počtem žáků (nad 150 žáků), a gymnázia. V základních školách s nižším počtem žáků je oproti ostatním základním školám méně využíván rozbor žákovských prací (o 8 p.b.) a rozhovor s žákem, rodiči a pedagogy (o 6 p.b.), podobně i ve středních školách s převahou nematuritních oborů je oproti gymnáziím méně využíván rozbor žákovských prací (o 14 p.b.) a rozhovor s žákem, rodiči a pedagogy (o 10 p.b.). Vzhledem k tomu, že rozbor žákovských prací a rozhovor s žákem, rodiči a pedagogy umožňují cílenější diagnostiku, tak uvedené rozdíly ukazují mírně větší zájem na identifikaci nadaných na základních školách s vyšším počtem žáků a na gymnáziích.

Podrobnější pohled ukazuje na vztah mezi četností využívání různých metod identifikace nadaných žáků a jejich podílem deklarovaným školou. Nabízí se tedy otázka, nakolik jsou nízké podíly žáků označených za nadané v nezanedbatelně velkých skupinách škol především důsledkem nedostatečného provádění diagnostiky.

⁶ Vzhledem k tomu, že jsou někteří žáci nadaní ve více oblastech, může být součet podílů žáků na daném druhu/typu školy vyšší než 100 %.

GRAF 5 | Využití metod pedagogické diagnostiky pro vyhledávání nadaných žáků – podíl škol (v %)

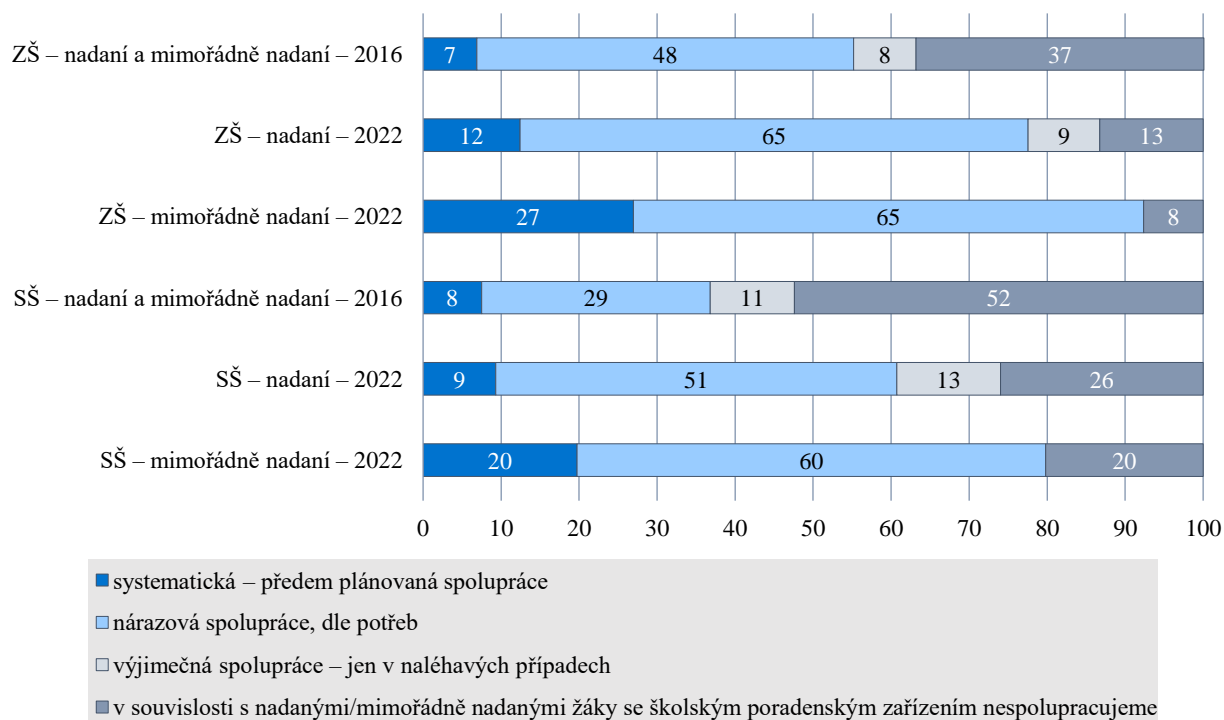
Při identifikaci nadaných a mimořádně nadaných žáků je vhodná spolupráce škol se ŠPZ. Je zřejmé, že při identifikaci nadaných žáků školy se ŠPZ spolupracují většinou pouze nárazově. U mimořádně nadaných žáků je spolupráce sice četnější, ale to je dáno především tím, že mimořádné nadání musí být externě diagnostikováno a školy se kontaktu se ŠPZ v takovém případě nemohou vyhnout. Gymnázia kooperují se ŠPZ v obdobné míře jako základní školy (v případě nadaných žáků 90 % škol, které nadané žáky uvedly, v případě mimořádně nadaných žáků pak 91 % škol, které takové žáky uvedly), významně nižší je míra spolupráce ve středních odborných školách. Pravděpodobně se od domněnky, že nadání žáci se u nich tolik nevyskytují, odvíjí závěr, že nemusí se ŠPZ v oblasti identifikace nadání vůbec spolupracovat. Svou roli v tom hraje také přetížení ŠPZ prováděnými diagnostikami a nedostatečný prostor, který ŠPZ zbývá pro důslednou spolupráci a komunikaci se školami při naplňování doporučení a vzdělávání konkrétních žáků.

Zjištění prezentovaná v grafu 6 ukazují porovnání s rokem 2016, kdy byl rozvoj nadaných a mimořádně nadaných žáků předmětem posledního tematického šetření České školní inspekce.⁷ Spolupráce se ŠPZ v souvislosti s nadanými a mimořádně nadanými žáky se zlepšila jen mírně, a to i přesto, že v roce 2016 byla vydána novela školského zákona, které měla zásadně podpořit vzdělávání nejen žáků se SVP, ale i žáků nadaných a mimořádně nadaných v běžných školách. Zatímco v oblasti podpory vzdělávání žáků se SVP došlo k mnoha pozitivním změnám, tak posun např. v oblasti spolupráce škol se ŠPZ při podpoře nadaných a mimořádně nadaných žáků je minimální. Příčinou může být např. zvýšená pozornost věnovaná primárně žákům se SVP, s pravděpodobným předpokladem, že nižší pozornost věnovaná žákům nadaným neznamená pro školu a vzdělávací proces bezprostřední problém, není tématem všeobecného a veřejného diskurzu a není ani předmětem zájmu relevantních (a mediálně viditelných) neziskových

⁷ Více v tematické zprávě [Vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných dětí a žáků](http://www.csicr.cz) (dostupné na www.csicr.cz).

organizací či institucí veřejné správy nebo mezinárodních organizací. Tato hypotéza by si nepochybně zasloužila podrobnější výzkum.

GRAF 6 | Míra spolupráce se ŠPZ v souvislosti s nadanými a mimořádně nadanými žáky – podíl škol (v %)

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '4' with a black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

4

System podpory nadaných a mimořádně nadaných žáků

4 SYSTÉM PODPORY NADANÝCH A MIMOŘÁDNĚ NADANÝCH ŽÁKŮ

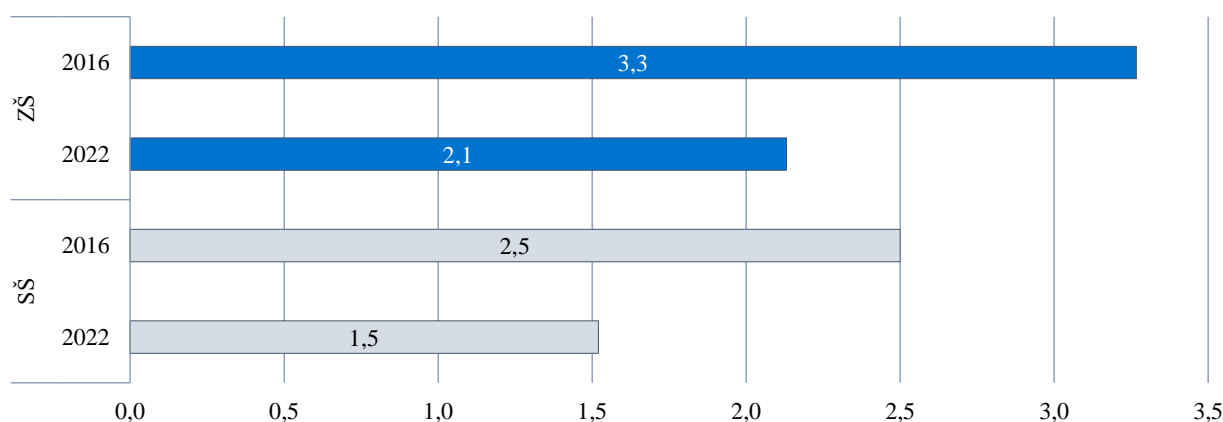
Systém podpory nadaných a mimořádně nadaných žáků ve škole by měl podporovat jednotlivé pedagogy v efektivní stimulaci a rozvoji nadání jednotlivých žáků ve všech jeho dimenzích. Funkčnost systému se projevuje v systematické práci s nadanými žáky ve výuce. Nedostatky v systému by nemusely znamenat zásadní problém, pokud by většina učitelů dokázala bez podpory stimulaci a rozvoj nadání zajišťovat. To se však bohužel příliš neděje.

Z jednotlivých částí systému podpory je ve školách nejčastěji zajištěna formální část. Školy masivně deklarují zapracování rozvoje nadání a péče o nadané žáky ve školním vzdělávacím programu (přibližně tři čtvrtiny škol) i v dalších strategických či koncepčních dokumentech školy (více než polovina škol). Na čistou formálnost zpracování ovšem poukazuje již to, že úměrně akcentu deklarovanému v dokumentech nedochází k systematickému poskytování podpory při samotném vzdělávání ani k vyhodnocování této oblasti ve vlastním hodnocení školy (81 % základních a 71 % středních škol deklaratorně poskytovanou podporu nijak nevyhodnocuje).

Vzhledem k náročnosti identifikace, stimulace a rozvoje nadaných a mimořádně nadaných žáků má zvýšený význam průběžné vzdělávání pedagogů, které mělo a má vysoce pozitivní vliv v průběhu podpory žáků se SVP po roce 2016. Ovšem porovnáním s předchozí účastí pedagogů na dalším vzdělávání se ukazuje výrazný pokles témat spojených s žáky nadanými a mimořádně nadanými ve výběru dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (další vzdělávání v tématech spojených s žáky nadanými a mimořádně nadanými uvedlo přibližně jen 30 % základních škol a gymnázií, jen 18 % středních odborných škol s maturitou a 12 % středních odborných škol bez maturity).

Dotazování pedagogové během šetření uvedli, že pouze 4 % z nich na základních školách a 3 % na středních školách absolvovalo v posledních dvou letech v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků nějaký kurz nebo seminář zaměřený na vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků. Samotná účast na vzdělávání je však jen jedním z úvodních předpokladů pro lepší práci s nadanými a mimořádně nadanými žáky a reálně záleží především na vedení školy, zda dojde k aplikaci získaných poznatků do přímé pedagogické praxe a také k jejich šíření mezi ostatní pedagogy, kteří nebyli účastni daného vzdělávání. Jak je vidět z grafu 7, oproti poslednímu podrobnějšímu šetření České školní inspekce k této problematice provedenému ve školním roce 2015/2016 lze pozorovat určitý pokles účasti učitelů na seminářích zaměřených na vzdělávání nadaných. Pokles zájmu sice může souviset s jinými prioritami, konkrétně třeba v období pandemie covidu-19, ale každopádně dokresluje malý zájem o individualizaci vzdělávání směrem k maximálnímu rozvoji jednotlivých žáků s různými vzdělávacími charakteristikami, v tomto případě s akcentem na problematiku rozvoje nadání. Nízký podíl zájmu o další vzdělávání koresponduje s nedostatečnou kvalitou identifikace nadaných a s nízkým zájmem věnovat se jim ve výuce. Důvody, jak již bylo uvedeno, souvisí s vyšší prioritou, kterou školy věnují žákům se SVP (zejména v případě základních škol), a přílišným důrazem na probrání vzdělávacího obsahu (v případě základních i středních škol). Z uvedeného jednoznačně plyne zásadní potřeba věnovat se systematicky rozvoji pedagogických dovedností v oblasti vzdělávání žáků různých charakteristik, v tomto případě tedy žáků nadaných.

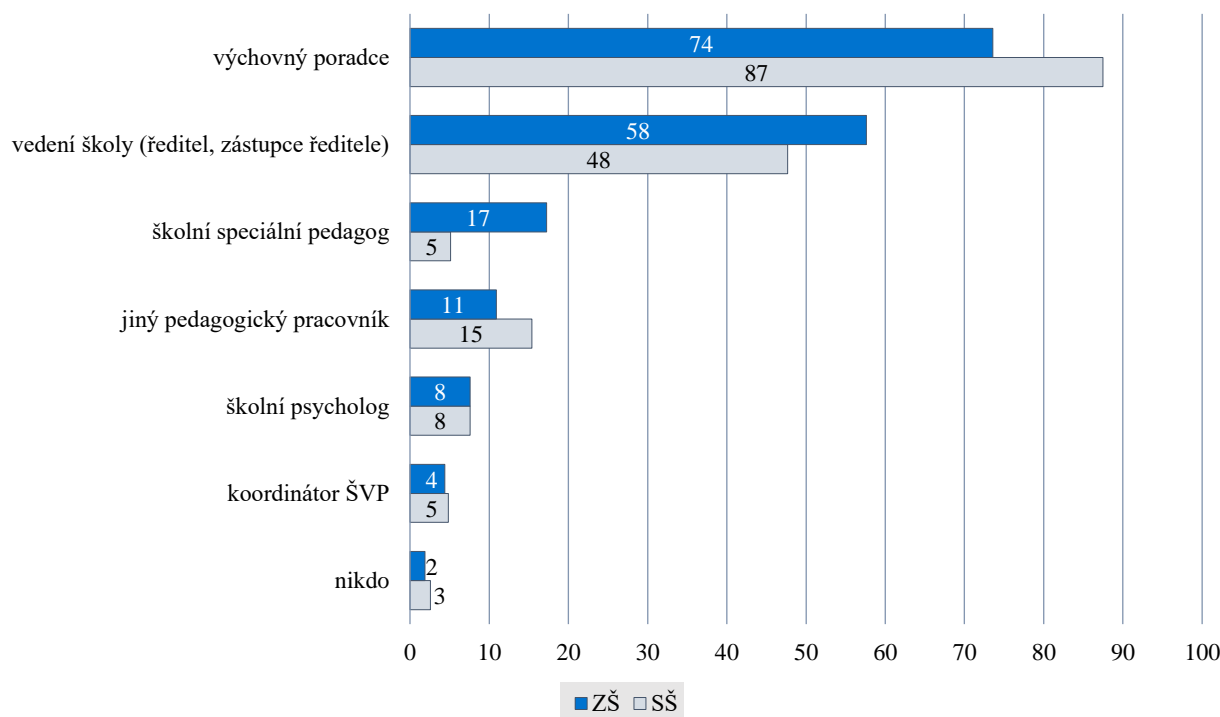
GRAF 7 | Průměrná roční účast na DVPP zaměřeného na vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků – podíl učitelů (v %)

V koncepci podpory nadání je mezi systémovými kroky uvedeno také pověření nějakého pedagoga koordinací péče o nadané. Jakkoli samozřejmě nejde o vyřešení podpory nadání formálním ustanovením nějakého koordinátora, samostatné vyčlenění tématu podpory nadání může podtrhnout význam péče o nadané na úrovni vedení školy a spolu s dalšími kroky může podpořit snahu o to, aby téma rozvoje nadaných žáků nebylo na okraji zájmu a aby se na něj

nedostala pozornost pouze v případě, když zbude čas. Nejčastěji je péčí o nadané a mimořádně nadané žáky ve škole pověřen výchovný poradce ve spolupráci s vedením školy, pouze na základních školách do 150 žáků je tato péče většinou v kompetenci vedení (v malých školách se obecně u vedení soustřeďuje více pedagogických a specializovaných pozic). Jako další pedagogické pracovníky zabývající se ve zvýšené míře problematikou nadání u žáků sami výchovní poradci uvedli například třídní učitele (zejména na základních školách s jen prvním stupněm) a učitele konkrétního předmětu, ve kterém žák projevuje nadání (především na středních školách). V souvislosti s malým významem, který školy přikládají identifikaci nadaných žáků, není překvapivé, že téměř žádný výchovný poradce neuvedl jako pověřenou osobu koordinátora péče o nadané žáky. Neexistence samostatného koordinátora samozřejmě nijak nevadí, pokud je systematická péče o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků ve škole zajištěna jinými cestami s patřičným dopadem.

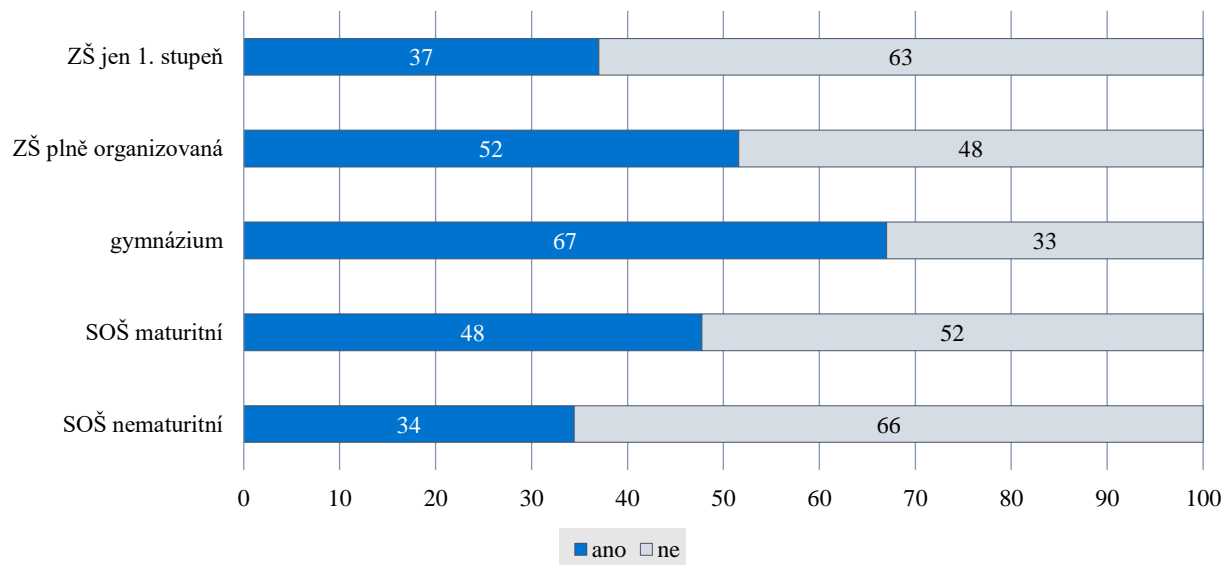
GRAF 8 | Pracovník pověřený koordinací péče o nadané žáky – podíl škol (v %)

Má-li být systém péče o nadané a mimořádně nadané žáky funkční, musí být také pravidelně vyhodnocován a na základě toho následně usměrňován a modifikován. Je alarmující (ale v kontextu předchozích zjištění nikoli překvapující), že kvalita systému identifikace a podpory nadaných žáků je nějakým systematictější způsobem vyhodnocována pouze u poloviny základních a středních škol, přičemž zjištění ukazují značné rozdíly mezi různými druhy a typy škol (viz graf 9).

V případě vyhodnocování podpory ovšem není zaručena kvalita tohoto vyhodnocování. Ze zjištění České školní inspekce je zřejmá vyšší míra nevyhodnocování podpory nadaných žáků na neúplných základních školách, což je pravděpodobně odrazem skutečnosti, že žáci na prvním stupni základní školy jsou prakticky výhradně v kontaktu s třídním učitelem, a vyhodnocování na úrovni školy není proto věnována pozornost (v lepším případě s přesvědčením, že třídní učitel to obstará sám). Nejnižší četnost nevyhodnocování podpory nadaných žáků na gymnáziích nepřekvapuje vzhledem k výrazně akademickému zaměření tohoto typu školy a tendenci škol soustředit se na úspěchy v soutěžích a olympiádách. Dvoutřetinová četnost nevyhodnocování podpory nadaných žáků ve středních školách s nematuritními obory jen dokládá minimální zájem o rozvoj nadání i v dalších oblastech, byť právě v nich tyto školy nadané žáky přiznaly (převážně v manuální oblasti).

Kvalita systému péče o mimořádně nadané žáky je na školách hodnocena v průměru častěji než kvalita péče o žáky nadané. Jedním z důvodů může být to, že mimořádně nadaní žáci jsou diagnostikováni ze strany ŠPZ a vyhodnocování jejich podpory je svým způsobem povinné. Současně to však nastoluje otázku, nakolik se jedná o vlastní iniciativu školy, případně zda s ohledem na povinnost věnovat se externě diagnostikovaným žákům nemá vlastní hodnocení podpory školy pouze formální charakter.

GRAF 9 | Pravidelné hodnocení kvality systému péče o nadané žáky – podíl škol (v %)

Je nutné konstatovat, že oblast identifikace nadání u žáků a následně vyhodnocování jejich podpory ve školách zaostává za tím, jaké zastoupení by podle odborných odhadů měli nadaní a mimořádně nadaní žáci ve školách mít, a dokonce i za podíly, které samy školy ohledně nadaných a mimořádně nadaných žáků přiznávají.

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '5' with a thin black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

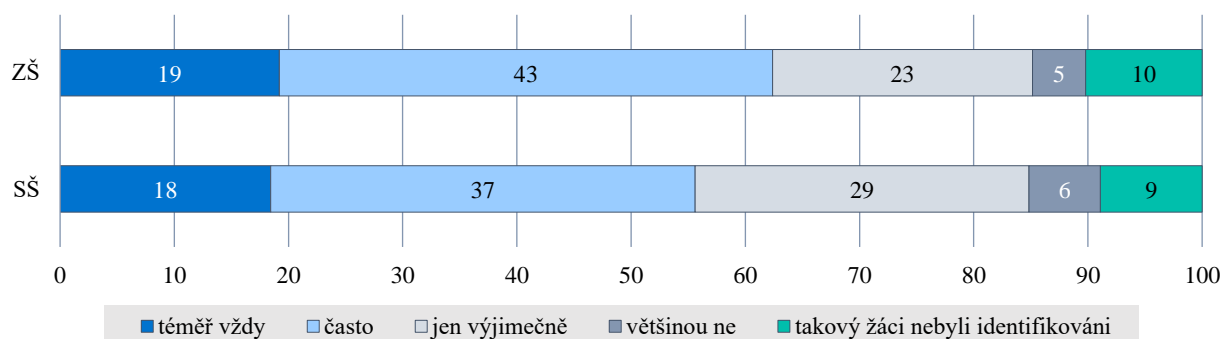
5

Metody a formy práce
s nadanými a mimořádně
nadanými žáky

5 METODY A FORMY PRÁCE S NADANÝMI A MIMOŘÁDNĚ NADANÝMI ŽÁKY

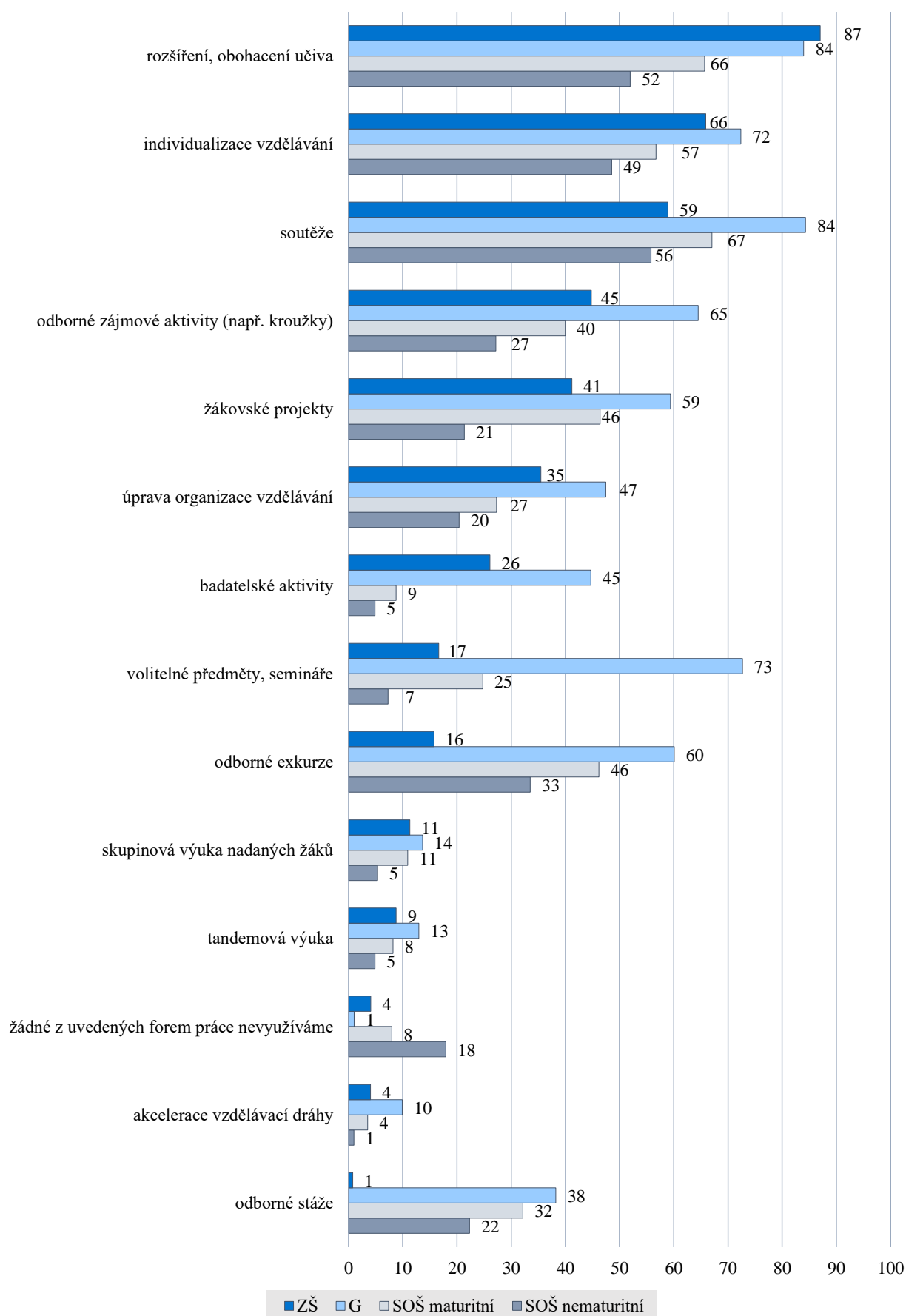
Pro rozvoj nadání žáků je prvním a zásadním krokem stimulace nadání, kdy učitel nabízí žákům takové aktivity, při kterých se může rozvíjející se nadání projevovat. Pokud učitelé pouze čekají, až se nadání projeví, nemusí se dočkat vůbec. Bohužel právě taková je často situace ve vyučovacích hodinách. Pouze ve 22 %, resp. 25 % hospitovaných hodin na základních, resp. středních školách byl vhodně podporován přítomný mimořádně nadaný žák. Vzhledem k počtu mimořádně nadaných žáků se však jedná o méně než 1 % hospitovaných hodin (alespoň jeden takový žák byl přítomen ve 2 % celkově hospitovaných hodin). Účinná podpora nadaných žáků nebo žáků, kteří mají o dané téma zájem, se vyskytovala také jen výjimečně (v 18 %, resp. v 17 % hospitovaných hodin na základních, resp. středních školách). Alespoň nějaká specifická pozornost učitelů směrem k žákům se zájmem či nadáním byla zaznamenána v necelých dvou třetinách hospitovaných hodin na základních školách a přibližně v polovině hospitovaných hodin na středních školách. Nízký výskyt sledovaný při hospitacích je v rozporu s dále uváděnou podporou deklarovanou školami.

GRAF 10 | Soustředění učitele v běžné výuce na žáky, kteří mají zájem nebo nadání – podíl hospitací (v %)

Významným předmětem zájmu České školní inspekce bylo to, jaké metody a formy práce školy uplatňují při vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků. Zjištění potvrzují očekávaný standardní model – rozšířit a obohatit nadaným i mimořádně nadaným žákům učivo a případně je poslat reprezentovat školu do různých soutěží. Podle předpokladů je většina metod a forem častěji využívána v gymnáziích, výjimkou je právě celkově nejčtenější rozšíření a obohacení učiva, ke kterému nejčastěji přistupují základní školy.

GRAF 11 | Formy práce s nadanými žáky využívané při výuce – podíl škol (v %)

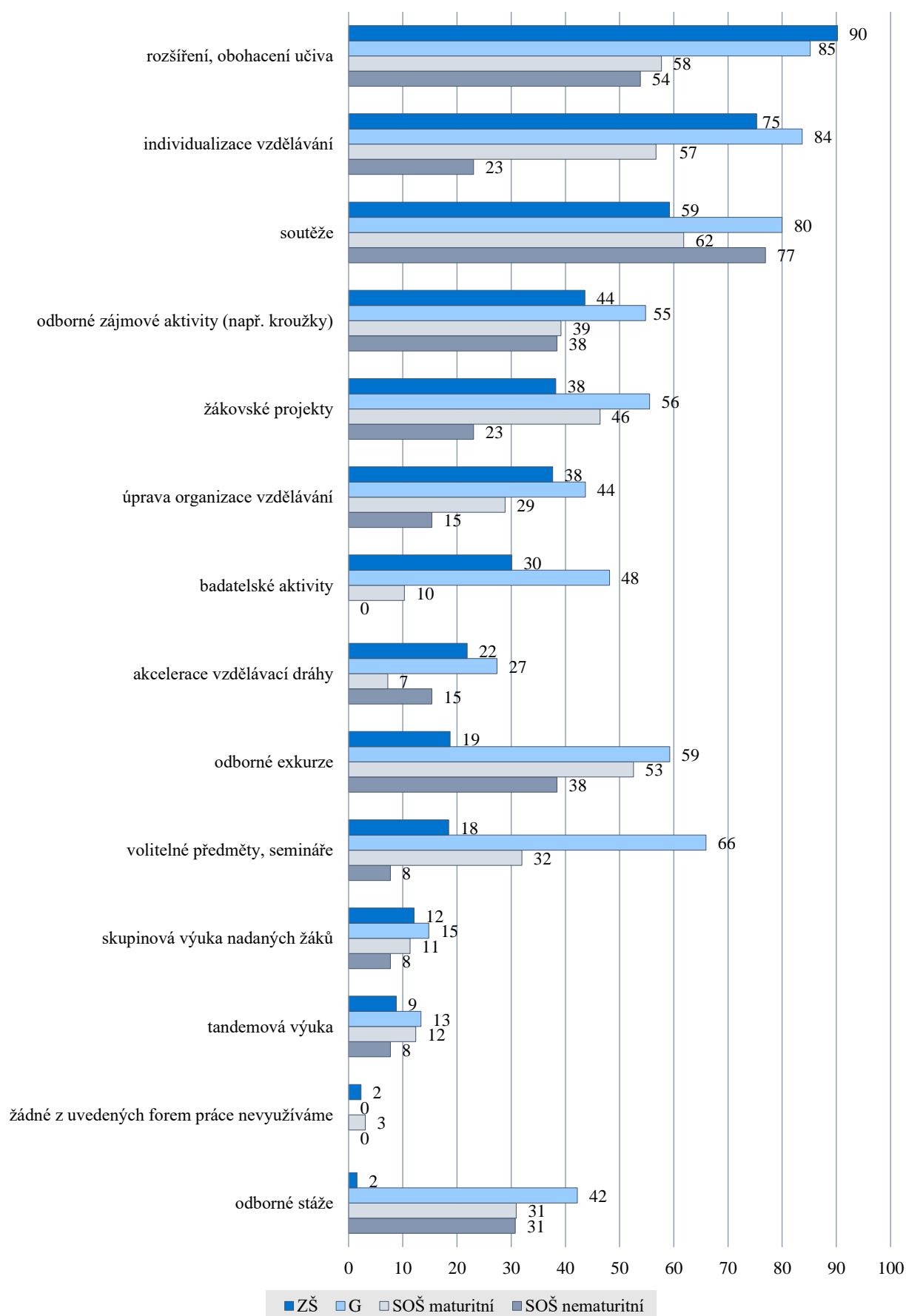

Na středních školách (maturitní i nematuritní obory) jsou žákům s identifikovaným nadáním ve větší míře nabízeny odborné exkurze a stáže (o cca 30 p. b. pro nadané, resp. o cca 40 p. b. pro mimořádně nadané žáky), výrazná je také převaha nabídky badatelských aktivit, což mimo jiné souvisí s praktickou výukou realizovanou na středních odborných školách. Větší flexibilita středních škol (hlavně gymnázií) umožňuje všem žákům, tedy i nadaným a mimořádně nadaným, volit si předměty a semináře pravděpodobně podle oblasti jejich zájmu. Školy jako formu podpory pro nadané i mimořádně nadané žáky uváděly individualizaci vzdělávacího procesu. Je otázkou, jak často a v jaké kvalitě ve výuce k individualizaci skutečně dochází (zda jen v některých hodinách, nebo zcela ojediněle), neboť jak bylo již výše uvedeno, vhodná podpora nadaných žáků byla zaznamenána ani ne v pětině hospitovaných hodin. Uváděné formy práce s nadanými ilustrují soustředění se jen na práci se vzdělávacím obsahem (obohacování učiva, semináře a soutěže), což jsou oproti metodám individuálního rozvoje plynoucím z kvalitní diagnostiky mnohem méně efektivní metody rozvoje nadání. Jedním z důvodů nedostatečné individualizace může být přílišné soustředění pedagogů na probrání veškerého obsahu často předimenzovaného školního vzdělávacího programu. Dalším z významných problémů, který jde přímo proti individualizaci výuky zohledňující specifické potřeby a charakteristiky jednotlivých žáků, je i dlouhodobé vytváření homogenních tříd v důsledku velmi vysokého podílu odkladů povinné školní docházky. Místo toho, abychom usilovali o efektivní společné vzdělávání žáků různých charakteristik a s různými potřebami, usilujeme o tvorbu skupin žáků s víceméně srovnatelnými charakteristikami a potřebami, s nimiž je práce nepochybně snazší, ovšem úspěšné vzdělávací systémy světa dlouhodobě prokazují, že smysl má právě péče o heterogenní kolektivy. Ty totiž prokazatelně dosahují i lepších vzdělávacích výsledků.

Podrobnější pohled na zjištění naznačil, že čím vyšší podíl nadaných žáků se ve škole vyskytuje, tím více různých forem práce učitelé pro práci s nimi využívají. Přibližně dvě třetiny středních škol a čtyři pětiny základních škol využívají některou ze sledovaných forem práce s nadanými žáky i v případě, že žádného nadaného žáka neuvádějí – pracují tak zřejmě se žáky, kteří pravděpodobně projevují zvýšený (nebo alespoň nějaký) zájem o učivo. Většinou se jedná o rozšíření a obohacení učiva a určitou individualizaci vzdělávání doplněné o možnost účastnit se soutěží a o úpravu organizace vzdělávání.

Srovnání škol, které mají jak nadané, tak i mimořádně nadané žáky, ukázalo, že používané formy a metody se neliší vzhledem k míře nadání, kromě akcelerace vzdělávací dráhy, kterou významně častěji školy uplatňují u mimořádně nadaných žáků (u pouze nadaných žáků by využití tohoto institutu nebylo pravděpodobně v naprosté většině případů adekvátní). To znamená, že mimořádně nadaným žákům školy neposkytují výrazně vyšší podporu a dávají stejnou podporu všem nadaným žákům bez ohledu na diagnostiku. Srovnání zjištění pro nadané žáky (graf 11) a pro mimořádně nadané žáky (graf 12) ale ukazuje, že v případě mimořádně nadaných žáků není převaha ve využívání většiny forem na straně gymnázií tak výrazná a např. u podporování účasti v soutěžích se na téměř stejnou úroveň dostávají i střední školy s nematuritními obory.

GRAF 12 | Formy práce s mimořádně nadanými žáky využívané při výuce – podíl škol (v %)

Jako konkrétní opatření, která škola přijala pro zlepšení práce s nadanými a mimořádně nadanými žáky, kromě speciální výuky pro určité žáky (např. možnost výuky předmětu, ve kterém žák projevuje nadání, společně s vyšším ročníkem), výchovní poradci nejčastěji uváděli pořízení dodatečných speciálních pomůcek a materiálů pro nadané a mimořádně nadané žáky a zřízení vhodných zájmových kroužků. Ruku v ruce s tím však často zmiňovali nutnost vzdělávání pedagogického sboru v oblasti podpory nadaných a mimořádně nadaných žáků, které je klíčové především v oblastech metod stimulačních nadání a diagnostických metod rozvoje nadání tak, aby nadaný žák mohl být vzděláván společně se svými spolužáky, ale zároveň aby dosahoval maximálního rozvoje svého nadání.

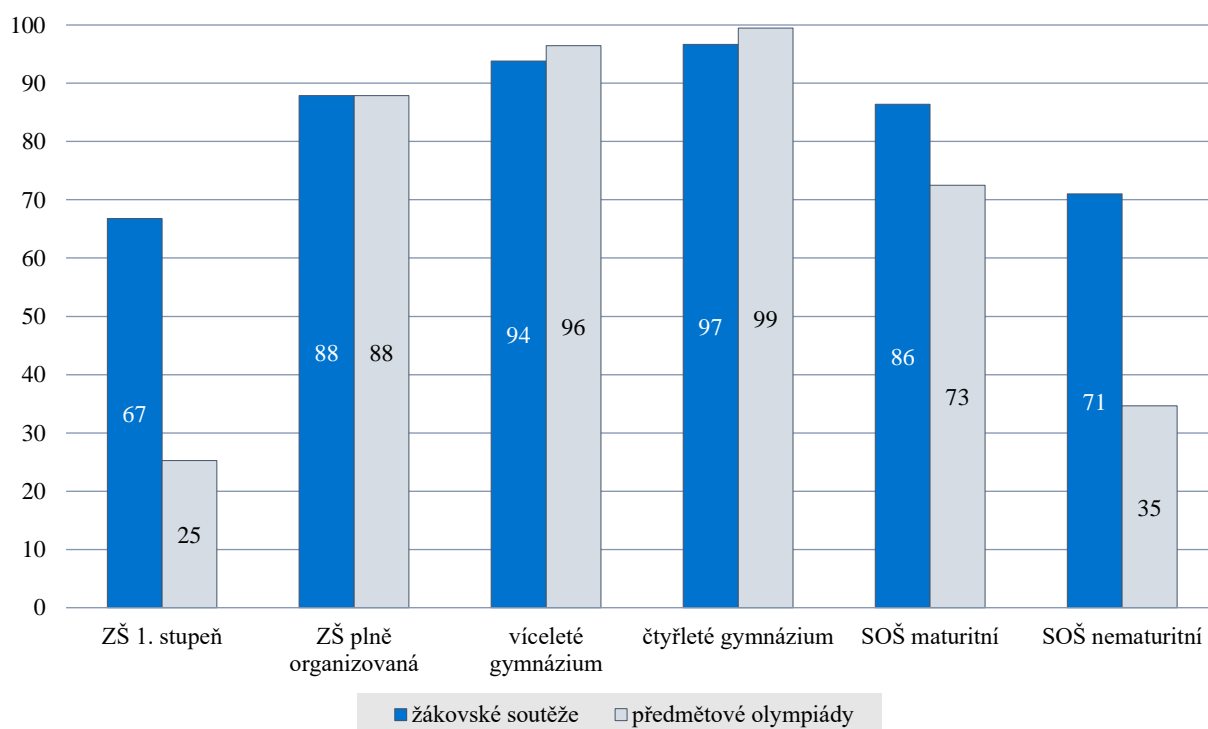
Školy ve značné míře realizují různé žákovské soutěže a olympiády, v nichž mohou nadání a mimořádně nadání žáci uplatnit svoje nadstandardní dovednosti a schopnosti (graf 13), ale samy o sobě soutěže ani olympiády rozvoj ani stimulaci nadání nezajistí. Určitý potenciál má případná dlouhodobá přípravná a rozvojová pedagogická činnost před jednotlivými koly soutěží, která by někdy mohla mít pozitivní přínos v celkovém rozvoji nadání. Nižší zapojení prvostupňových základních škol je dáno tím, že hlavně olympiády jsou určeny většinou starším žákům. Obdobně u středních odborných škol s převahou nematuritních oborů je nižší zastoupení olympiád dáno tím, že olympiády se většinou orientují do teoretické výuky spíše související se všeobecně vzdělávacími obory, zatímco pro žáky nematuritních oborů lze jako vhodnější předpokládat spíše manuálně nebo fyzicky orientované soutěže nebo ještě spíše různé přehlídky.

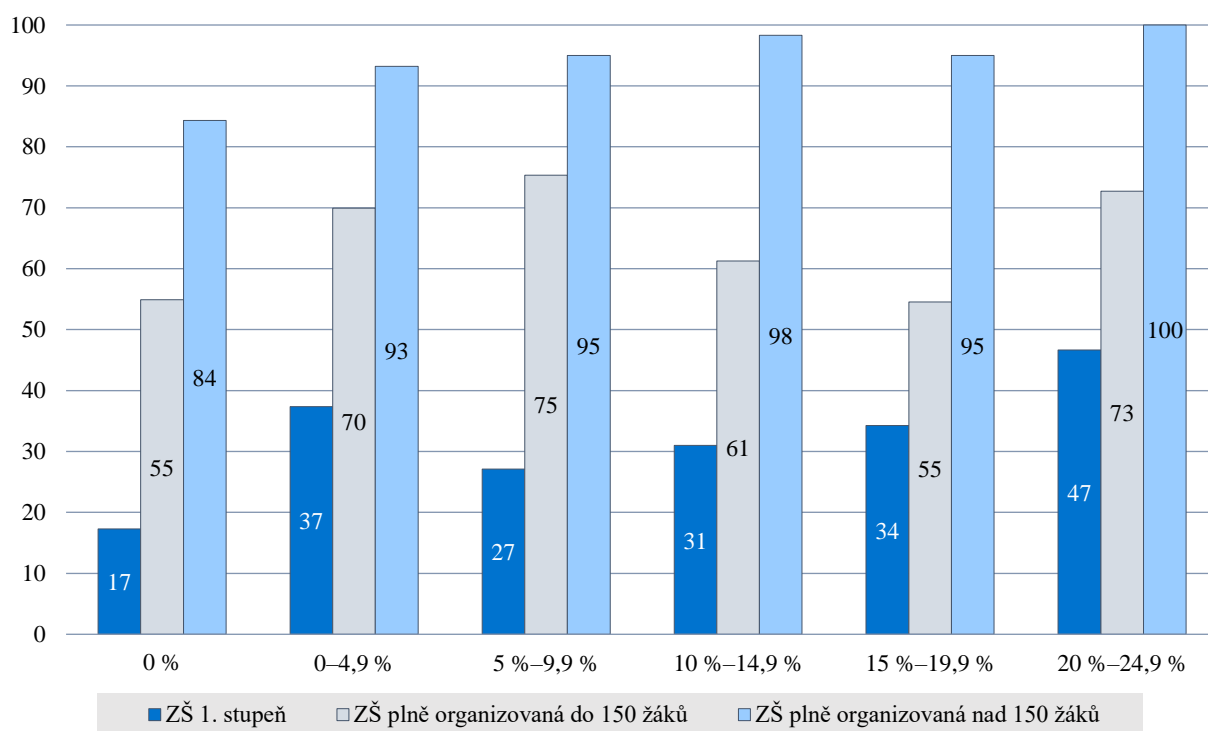
Na základních školách a v gymnáziích se nejčastěji realizují školní kola matematických soutěží, sportovních soutěží, literárních a přírodopisných soutěží. Na polovině prvostupňových základních škol jsou pořádány recitační soutěže. Obecně lze tedy konstatovat, že z hlediska různých zaměření nadání pokrývají organizované soutěže většinu směrů. Kromě uvedených zaměření se ve školách organizují také pěvecké a hudební soutěže, případně se žáci školy účastní takových soutěží organizovaných základní uměleckou školou.

Střední odborné školy organizují nejčastěji odborné soutěže podle zaměření jejich škol – např. v oblasti gastronomie, zdravotnictví, lesnictví, elektrotechnické. Často se také účastní soutěže [Středoškolská odborná činnost](#) (více na [www.soc.cz](#)), kterou organizuje NPI.

Nabídka školních kol olympiád se kryje s vybranými vzdělávacími obory – nejčastěji je ve školách realizována matematická olympiáda, dále pak olympiáda v českém jazyce, často se žáci také účastní dějepisné olympiády, přírodovědné a zeměpisné olympiády a olympiád z cizích jazyků (zejména z anglického jazyka). Za pozornost stojí fakt, že četnost organizování školních kol olympiád jen málo souvisí s podílem nadaných žáků, které škola deklaruje (graf 14), a školní kola olympiád jsou organizována i ve školách, které žádné nadané žáky nedeclarují. To jen dokládá, že školy v řadě případů sice organizují soutěže a olympiády, ale jejich realizaci nespojují s rozvojem nadání svých žáků.

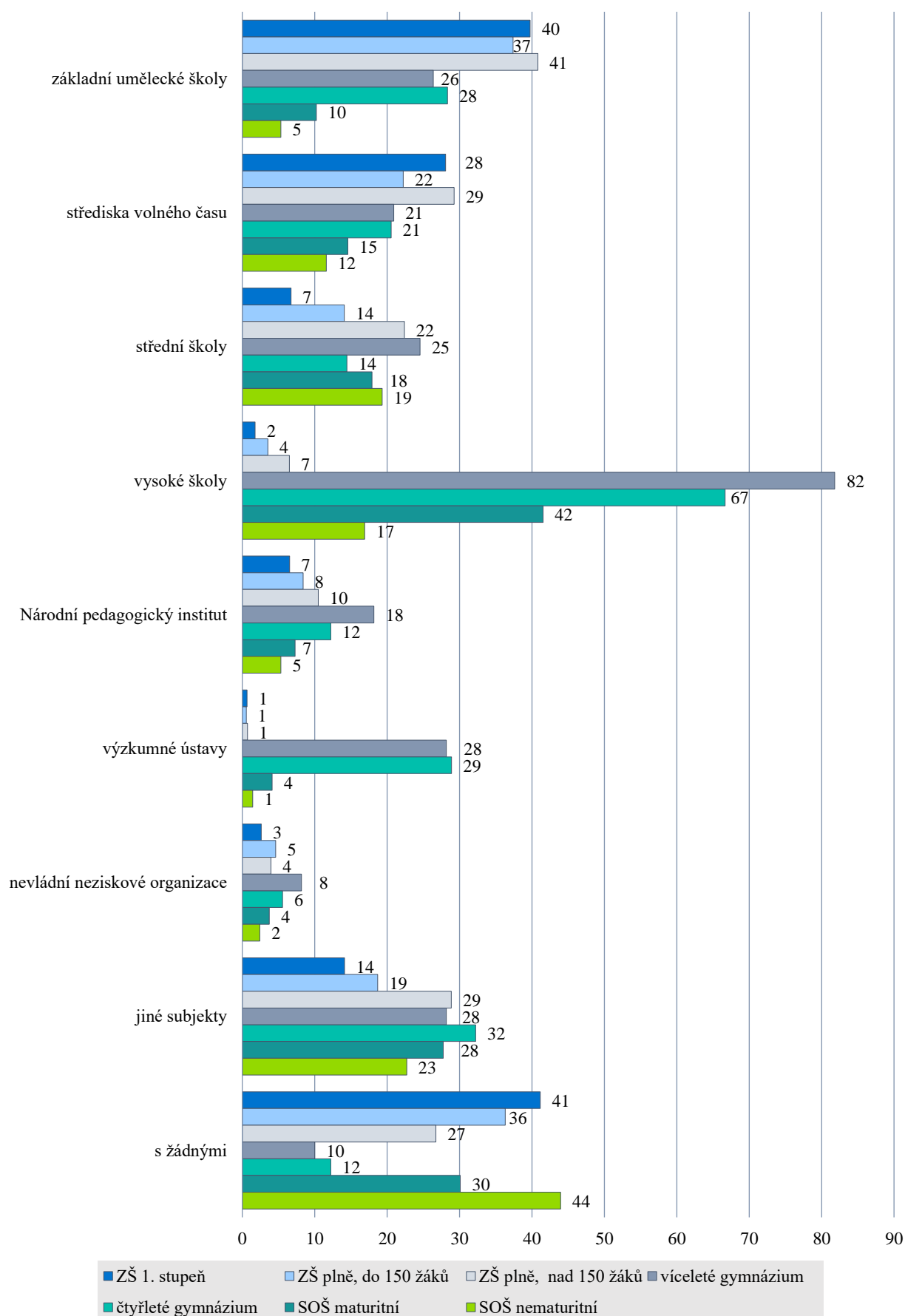
GRAF 13 | Realizace školních kol žákovských soutěží a předmětových olympiád – podíl škol (v %)

GRAF 14 | Realizace školních kol předmětových olympiád podle podílu nadaných – podíl škol (v %)

Na rozdíl od soutěží může být případným vhodným prostředkem rozvoje nadání žáků spolupráce s nejrůznějšími dalšími subjekty. Zjištění ukázala, že zatímco základní školy se nejčastěji obrací na základní umělecké školy (spolupráce při organizování soutěží uměleckého zaměření), gymnázia a střední odborné školy s maturitou kooperují nejčastěji s vysokými školami (zprostředkování přednášek a stáží, zajištění badatelských aktivit). Z dalších subjektů byly výchovnými poradci na základních školách a gymnáziích opakovaně uváděny Mensa, pedagogicko-psychologické poradny a sportovní kluby (hlavně u základních škol), na středních odborných školách pak nejčastěji spolupráce s místními firmami, kde žáci získávají praxi. Negativním zjištěním je skutečnost, že přibližně dvě pětiny neúplných základních škol a středních odborných škol nematuritních nespolupracují se žádným externím subjektem, a to ani v případě, že nějaké žáky s identifikovaným nadáním škola deklaruje.

Spolupráci s NPI uvedlo přibližně 10 % škol, což ukazuje na fakt, že potenciál sítě podpory nadání plánovaných v koncepci podpory nadání nebyl dosud dostatečně využit (především pro stále nízký zájem o problematiku nadání ze strany škol).

GRAF 15 | Spolupráce s dalšími subjekty v případě projevu nadání nebo mimořádného nadání žáka – podíl škol (v %)

Efektivní metody a formy podpory nadaných a mimořádně nadaných žáků nemusí znamenat nutně zásadní komplikaci pro práci učitele. České i zahraniční zkušenosti ze škol, které stimulují a rozvíjí nadání, ukazují, že nadané žáky může začít podporovat každý učitel, aniž by nejdříve nutně potřeboval přesnou diagnostiku, podrobné školení apod. Návod shrnující některé z vhodných elementárních přístupů je shrnut prostřednictvím určitého desatera v příloze této tematické zprávy.

Současně je potřeba zmínit, že v českém prostředí samozřejmě existují školy, kterým se i přes všechny složitosti daří využívat efektivních metod podpory nadaných a mimořádně nadaných žáků. Více informací je možné získat např. v tematické zprávě České školní inspekce s názvem [Společné znaky vzdělávání v úspěšných základních školách](#) (dostupná na www.csicr.cz), v níž se mj. uvádí:

Úspěšné základní školy využívají různé nástroje na podporu vzdělávání nadaných žáků, jako jsou například individuální přístup ve vyučovací hodině, diferenciací úkolů, podpora účasti na soutěžích, zapojení do projektů či nadstandardní nabídka zájmových aktivit. Nabídka pro nadané žáky tak není omezena pouze na soutěže, jak je často ve školách běžné, ale možnosti aktivit jsou v tomto ohledu výrazně širší.

Skutečně koncepční přístup k podpoře nadaných žáků byl sledován na jedné ze škol, a to prostřednictvím následujících součástí systému podpory:

- vytvoření osoby koordinátora práce s nadanými žáky a podpora ředitele školy s následnou stimulací zájmu dalších pedagogických pracovníků školy;
- navázání úzké externí spolupráce s místní univerzitou a dalšími partnery;
- aktivní vyhledávání nadaných žáků prostřednictvím diagnostiky již na úrovni spolupracující mateřské školy.

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large outline number '6' in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

6

Souvislost nadání s výsledky
žáků

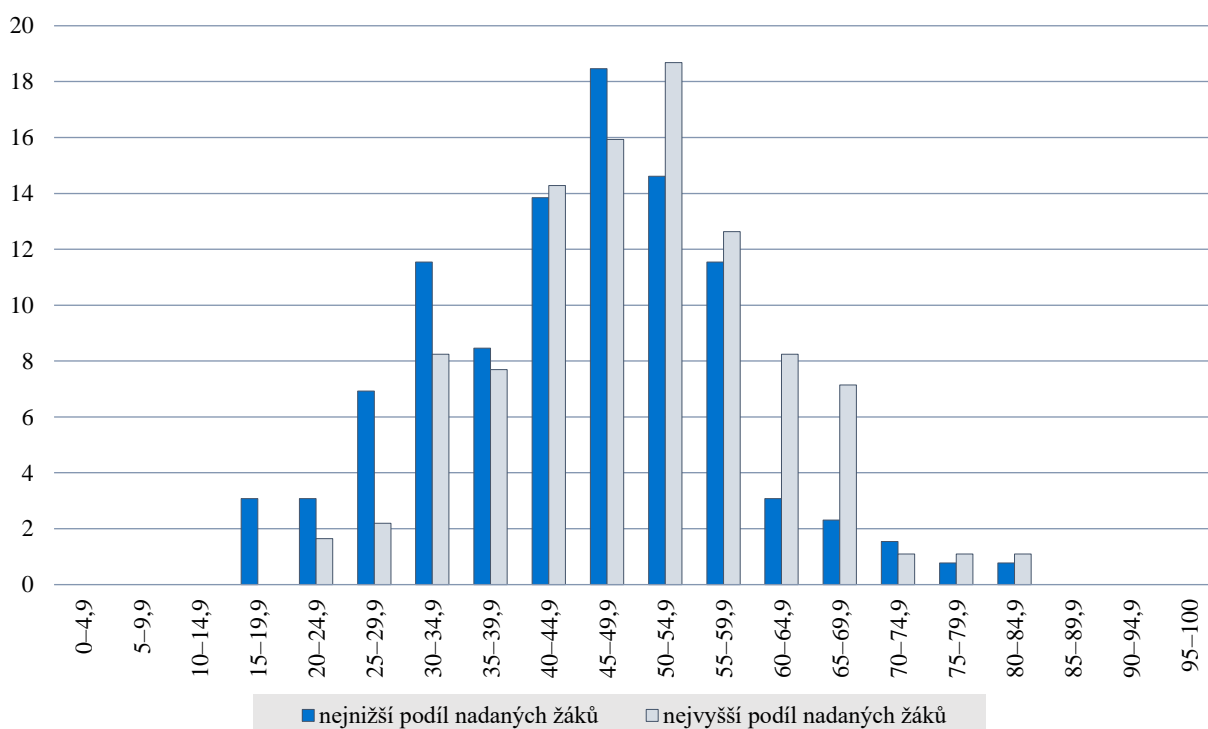
6 SOUVISLOST NADÁNÍ S VÝSLEDKY ŽÁKŮ

Česká školní inspekce provedla v termínu od 9. května do 3. června 2022 zjišťování výsledků žáků 5. a 9. tříd základních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií. Zjišťování výsledků bylo orientováno na matematiku a český jazyk, žáci 5. ročníků základních škol navíc absolvovali test dovedností usnadňujících učení. Nabízí se pochopitelně otázka, zda a nakolik souvisejí průměrné výsledky žáků jednotlivých škol s velikostí deklarovaného podílu nadaných žáků v těchto školách.

Školy s nejvyšším podílem nadaných žáků byly v testech obecně různou měrou úspěšnější, vesměs se však nejednalo o statisticky významné rozdíly. Příčinou může být fakt, že nadaní žáci mohou být ve školách v jiných než testovaných ročnících, jiným důvodem může být nepřesnost stanovení nadání žáků školou, případně může být nadání žáků, které škola identifikovala, zacíleno do jiné oblasti, než jakou sledovaly použité testy. Největší rozdíl mezi školami s nejmenším a největším podílem vykázaných nadaných žáků byl v testu z matematiky pro 9. ročníky (5,4 procentního bodu), naopak nejmenší rozdíl byl v testu z českého jazyka v 5. ročníku (ten ale celkově žáci řešili s poměrně vysokou průměrnou úspěšností).

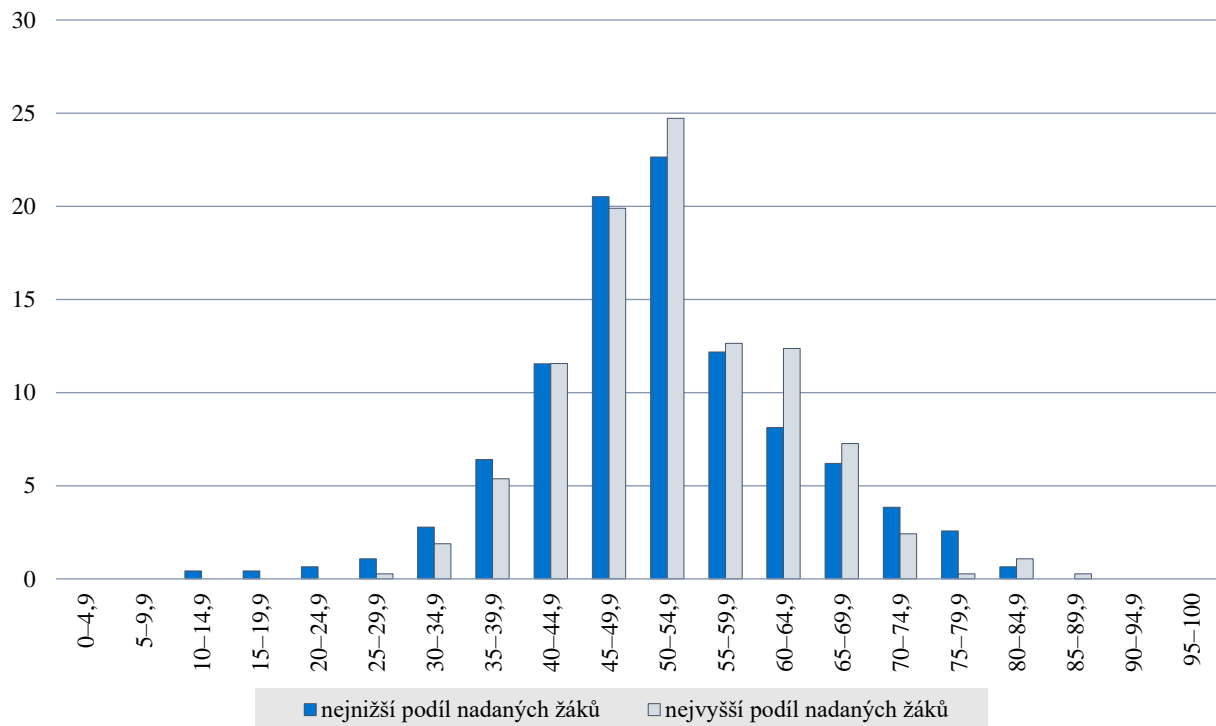
Jak je vidět v grafu 16, školy s nejmenším podílem vykázaných nadaných žáků (přesněji pětina škol s nejmenším podílem nadaných) převládají v pásmech nižší průměrné úspěšnosti (dvojice sloupců v levé polovině grafu) v testu (matematika, 9. ročník), naopak v pásmech úspěšnosti nad 50 % (dvojice sloupců v pravé polovině grafu) už zřetelně převládají školy s nejvyšším podílem vykázaných nadaných (přesněji pětina škol s nejvyšším podílem nadaných). Je však nutné brát v potaz fakt, že obsah předmětových testů byl z větší části nastaven na minimální úroveň výstupů (těch zahrnutých v testech) Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, tedy ani vysoká úspěšnost řešení testových úloh neznamená automaticky existenci nadání. Pozorovaná souvislost může nicméně evokovat hypotézu v tom smyslu, že pro významnou část škol je znakem nadání schopnost úspěšně řešit v zásadě standardní úlohy na běžné úrovni odpovídající požadavkům rámcového vzdělávacího programu. Pro její potvrzení by však bylo třeba ověřit platnost pozorované souvislosti na širším spektru žáků z hlediska ročníků i testovaných vzdělávacích oborů (předmětů). Odpovídala by nicméně výpovědi škol o tom, že pro identifikaci nadání využívají zejména pozorování v hodinách, u něhož lze předpokládat orientaci spíše do aspektů, které s daným předmětem souvisejí (úspěšně řeší zadané úkoly = nadaný žák). Nadání či mimořádné nadání ale mohou (i když nemusejí) paradoxně snižovat úspěšnost řešení standardních úkolů a úloh – nadaný žák přemýšlející ve „svém, vyšším světě“ může dělat chyby z nepozornosti, přetoknosti či nižší pečlivosti a v důsledku toho být pro učitele spíše žákem problematickým. V takových případech může být posuzování nadání komplikované až zkreslující a bez vstupu externího odborně vybaveného hodnotitele používajícího profesionální psychometrické nástroje i zavádějící.

GRAF 16 | Úspěšnost školy v testu z matematiky pro 9. ročník podle podílu nadaných žáků – podíl škol (v %)

Širšímu konceptu nadání se z použitých testů nejvíce blížil test dovedností usnadňujících učení, který spíše než konkrétní předmětové znalosti (zejména matematiky a českého jazyka) ověřoval míru obecnějších dovedností pro řešení problémů, schopnost pracovat s čísly a symboly a nacházet méně či více skryté vztahy v souboru čísel či znaků. Test byl zadán jen žákům 5. ročníku (tedy pouze ve školách, které byly vybrány pro zjišťování výsledků vzdělávání v 5. ročníku), opět tedy jen velmi omezeně reprezentuje populaci žáků v celých jednotlivých školách. Nicméně i tak stojí za pozornost zjištění, že na rozdíl od výše uvedeného výsledku testu matematiky v 9. ročníku souvisejí výsledky testu s podílem nadaných žáků ve školách jen mizivě (graf 17). V souladu s výše komentovanými zjištěními pro test matematiky by to odpovídalo tezi, že obecné dovednosti projevované nadanými žáky se při posuzování míry nadání ve školách zohledňují v nižší míře, než by zasluhovaly.

GRAF 17 | Úspěšnost školy v testu studijních dovedností podle podílu nadaných žáků – podíl škol (v %)

Vzhledem k celkovému designu výběrového zjišťování mohou získané poznatky pouze naznačovat možné souvislosti s nadáním žáků a jeho identifikací ve školách.

Výsledky žáků z výběrového zjišťování, které jsou dostupné žákům i jejich učitelům, mohou do určité míry pomoci s identifikací a s porovnáním dojmu o nadání žáka s reálně dosaženým výsledkem. Při interpretaci výsledku je dobré mít na vědomí všechna omezení, která jsou s testováním spojena (limitovaný rozsah testů, nastavení spíše na minimální úroveň, jednorázové provedení citlivé na momentální rozpoložení žáka a jeho motivovanost apod.). Následně je možné toto porovnání reflektovat v nastavení kritérií pro určování míry nadání odvozeném od pozorování ve výuce.

A decorative horizontal bar at the top of the page, consisting of a long grey bar on the left and a shorter grey bar on the right, with a large, outlined number '7' centered between them.

7

Doporučení

7 DOPORUČENÍ

Doporučení pro školy

- Aktivně pracovat na nastavení vnímání nadání žáků jako mimořádně cenné devizy, kterou je třeba identifikovat, podporovat a rozvíjet nejen v zájmu zvýšení efektivity vzdělávání jednotlivých žáků, ale také pro celkové společenské i ekonomické benefity, které nadání žáci mohou později přinést. Akcentovat identifikaci nadání bez vazby na nutnost diagnostiky v ŠPZ, a pro práci s nadáním naopak výrazněji využívat podpůrná opatření v 1. stupni. Učinit z práce s nadanými a mimořádně nadanými žáky jednu z hlavních priorit každodenní pedagogické práce učitelů.
- Přistupovat ke vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků ve škole systematicky, od společného plánování na úrovni strategických dokumentů školy a ŠVP přes individualizovanou výuku stimulující a rozvíjející různorodé nadání žáků až k pravidelnému vyhodnocování průběhu této péče a jejích výsledků.
- Místo snahy o vytváření homogenních – výběrových tříd se zaměřit na diferenciaci přístupu k žákům uvnitř tříd heterogenních, tvořených žáky různých charakteristik a potřeb. Ve školách, kde je to organizačně možné, diferencovat výuku vzdělávacích oborů (předmětů) podle úrovně žáků v rámci ročníků, nebo využít potenciálu tandemové výuky.
- Zabezpečit školní systém péče o nadané personálně, což představuje systematickou pozornost tématu rozvoje nadání ze strany celého pedagogického sboru, případně pověření vhodného pedagogického pracovníka koordinací péče o nadané a mimořádně nadané žáky a poskytnutí příslušného dalšího vzdělávání a podpory v jeho činnosti.
- Zařadit téma identifikace a podpory nadaných a mimořádně nadaných žáků do výběru dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků v rámci inkluzivního vzdělávání a důsledně dbát na přenos poznatků získaných při dalším vzdělávání mezi celý pedagogický sbor.
- Věnovat pozornost tomu, že nadání či mimořádné nadání se mohou kombinovat s potřebou podpory v jiné oblasti, např. v důsledku specifické poruchy učení či ADHD. Nadání žáci pak svůj potenciál mohou věnovat kompenzaci, a tím zůstanou neidentifikovány jak nadání, tak i konkrétní specifická vzdělávací potřeba.
- Využít možnosti spolupráce učitelů s vychovateli ve školních družinách a dalších obdobných zařízeních. Mimo výuku může žák projevit nadání i v dalších oblastech (např. sociální). Podobně je vhodné pro identifikaci využívat potenciál třídnické práce, vzdělávacích aktivit mimo běžné učebny (školní výlet, výuka venku apod.) a obecně v prostředí, které umožňuje zviditelnit schopnosti a dovednosti nad rámec konkrétní vzdělávací oblasti.
- Pro podporu nadaných a mimořádně nadaných žáků, jejich pedagogů a rodičů využít kapacit školních poradenských pracovišť.
- Zahrnout do vlastního hodnocení školy a sledování kvality poskytovaného vzdělávání také oblast podpory nadaných žáků.
- Při identifikaci a podpoře nadaných a mimořádně nadaných žáků systematicky spolupracovat s externími partnery – školská poradenská zařízení, krajské sítě podpory nadání, krajské koordinátory nadání apod.

Doporučení pro zřizovatele

- Podporovat školy ve vytváření podmínek pro vnitřně diferencovanou výuku, která bere v úvahu též vzdělávací potřeby nadaných a mimořádně nadaných žáků s různými typy nadání.
- Podporovat školy při spolupráci s externími partnery v oblasti podpory rozvoje nadání.
- Při hodnocení škol zahrnovat do kritérií také kvalitu podpory poskytované žákům s různými typy nadání.

Doporučení pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

- Využít procesu revizí rámcových vzdělávacích programů k revizi systému podpory nadání a péče o nadané a mimořádně nadané žáky.
- Nastavit jasnější kritéria pro označení žáka jako nadaného a mimořádně nadaného, zejména v jiných než rozumových schopnostech.
- Systematicky podporovat a oceňovat výměnu zkušeností nabytých při úspěšné podpoře nadaných a mimořádně nadaných žáků ve školách.
- Akcentovat podporu vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných žáků jako stejně zásadní prioritu, která je spatřována v podpoře vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Zvážit úpravu seznamu podpůrných opatření, prověřit např. možnost zapojení žáků do distančních vzdělávacích programů zahraničních škol různých stupňů.
- Intenzivněji prezentovat krajská centra podpory nadání (NPI) a více je zapojit do podpory škol.

P

PŘÍLOHA

PŘÍLOHA | Jak začít podporovat nadané žáky v základní a střední škole hned a bez podmínek

Zásadní je úhel pohledu. Důležité je dívat se na všechny žáky ve výuce jako na potenciálně nadané. K tomu, aby výuka více stimulovala jejich nadání, není zapotřebí souhlas nikoho dalšího, dokonce ani žáků samotných. Není potřebné žádné razítko. Jen o nich začít přemýšlet jako o potenciálně nadaných, nic víc.

1. Připomínat si a uvědomovat mnohost lidských nadání a talentů, jejich různorodost, pestrost typů lidské inteligence. Fakt, že každý člověk má potenciál v něčem užitečném vyniknout.
2. Pomáhat svým žákům, aby lépe porozuměli sami sobě, podporovat při výuce jejich sebepoznání a sebepečení. Např. společně s nimi oslavovat jejich úspěchy a pokroky nebo se společně s nimi radovat z různosti a pestrosti, kterou do života třídy jejich různá nadání přináší.
3. Stimulaci nadání žáků realizovat v každé hodině, a ne až po diagnostice nadání. Diagnostika je důležitá a užitečná, ovšem její absence nesmí omezovat víru v potenciál žáků.
4. Každou výukovou aktivitu začít rozevíčkou, podle povahy činnosti rozevíčkou rozumu, emocí či těla. Existují cvičení pro rozvoj fantazie, soustředění, logiky, pozornosti, prostorové představivosti, paměti, smyslového vnímání, pohybové koordinace apod.
5. Vytvářet ve třídě obohacené prostředí. Školní třída může být příjemnou místností, ve které žáci pobývají rádi. Využívat také potenciál venkovního učení.
6. Podpořit kontakt žáků s lidmi, kteří své nadání rozvinuli a jejich činnost je lidmi oceňována. Každého žáka inspirovat, povzbuzovat a podporovat jeho přesvědčení, že je na každém člověku, kam až v rozvoji svého nadání dojde. Každý pedagog může modelovat a žákům popisovat svůj rozvoj, podporovat růstové myšlení a vytvářet atmosféru, ve které je děláni chyb přirozenou součástí jakéhokoli vzdělávacího procesu.
7. Z podpory nadání vytvořit téma, o kterém se ve škole bude často mluvit. Vhodné je sdílet své zkušenosti, využívat informační zdroje.
8. Pedagogové mohou společně plánovat a realizovat aktivity pro stimulaci a podporu nadání a společně je reflektovat. Tím budou rozvíjet své nadání podporovat nadané žáky.
9. Užitečným podporovatelem nadaného žáka může být i pedagog, aniž by se sám na obor žákova nadání zaměřoval. Např. propojením s lidmi z oboru, kteří mu pomohou růst dále.
10. Komunikovat více o nadání žáků s jejich rodiči, rozptýlovat jejich obavy a nejistoty.

A v neposlední řadě nečekat, až budou ve škole optimální podmínky, až se dostatečně všichni vzdělají nebo až bude někdo systémově školy podporovat.

Fráni Šrámka 37 | 150 21 Praha 5 | www.csicr.cz